

K $\frac{95.779}{3}$

78,498

K95.782
3

ილიაძის ხელნაწი

საქართველოს
საბავშვო
საბიბლიოთეკო

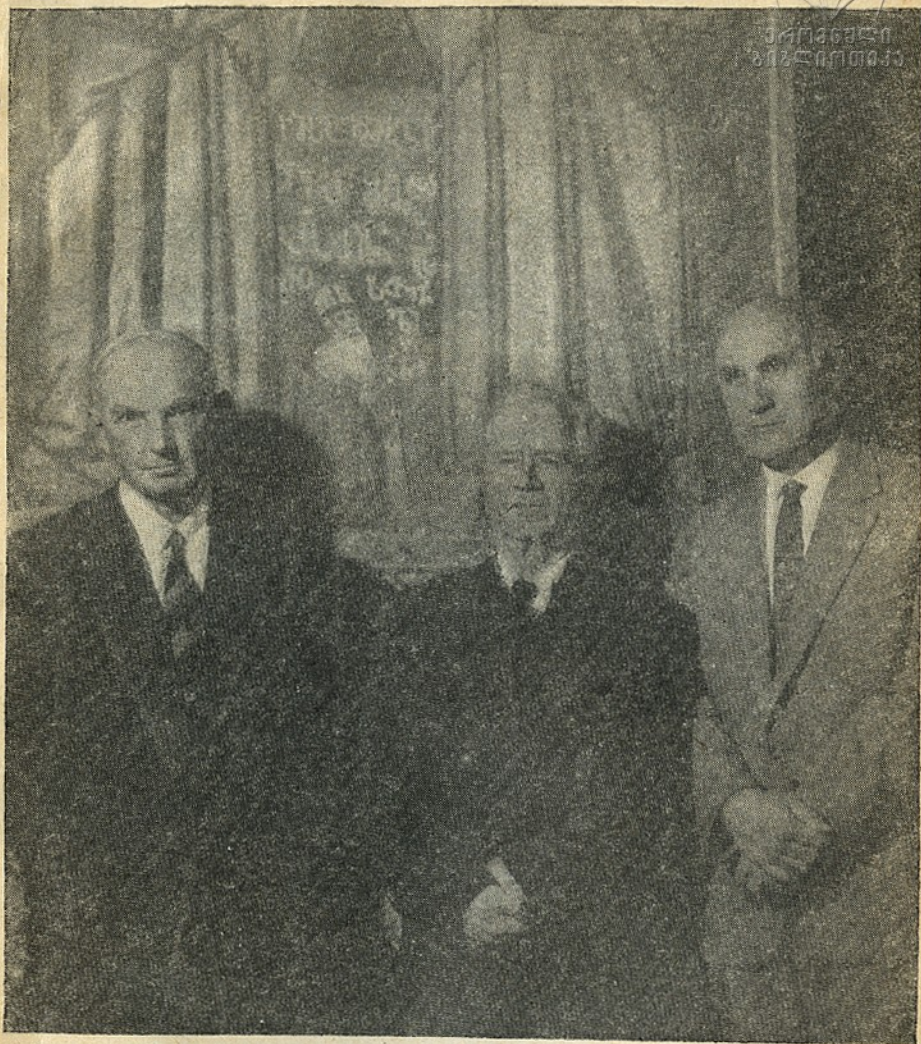
საქართველოს ისტორია

ქართული
ანტიკვარია

საბოლოოდ გავწმინდეთ შავი სუდარისაგან შოთას დიდებული სახე
და დავდექით მის წინაშე.

308(5-011)+807092 [თავისუფალი]

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

ილიასი

კალესტინის წიგნი

K 95.789
3

ილიასის წიგნი

ბათუმი
ბიბლიოთეკა

1961

საქართველოს
ბიბლიოთეკა
ბათუმი
ბიბლიოთეკა

ამ დღიურებს თითქმის ისევე ვაქვეყნებ, როგორც პალესტინაში ჩავიწერე. ისე კი მგზავრის წერილებს, შთაბეჭდილებებს მზის სინათლეზე გამოტანი-
ლას, როგორც ცნობილია, ერთგვარი მხატვრული ყალიბი მაინც სჭირდება. იგი მაინც მოითხოვს თავისებურ ფორმას, წესრიგს, რომ მკითხველს თავი არ მოაბეზროს და ძილი არ მოჰგვაროს.

და თუ ეს დღიურებიც მკითხველს უღიმღამო, უსახური და მოსაწყენი ეჩვენოს, ეს ჩემი დროის უქონლობის ბრალია, აჩქარების ბრალია: ბევრმა ნაცნობმა თუ უცნობმა მეგობარმა დაბეჯითებით მოხოვა, რაც შეიძლება მალე ამეწერა, მომეთხრო ყველაფერი ჩვენს საქმიანობაზე იერუსალიმში.

ეს ისტორია ადრინდელია, 1960 წლის ზაფხულის დასაწყისიდან მოდის, როცა ამ დიდი საქმის თაობაზე პირველად გავფრინდი მოსკოვს საბჭოთა კავშირის უმაღლეს ორგანოებში სათანადო ნებართვა-დასტურის გა-
მოსათხოვად; მაგრამ მე ვიცი, ჩემს მკითხველს ამჟამად პირდაპირ იერუსა-
ლიმის შთაბეჭდილებანი აინტერესებს და მეც იმ შესავალს, იმ რთული სამუა-
დისის დღიურებს სხვა დროისათვის გადავდებ.

აქ მხოლოდ ღრმა მადლობა მინდა მოვასხენო ამხანაგ ვასილ მჟავანაძეს, რომელმაც ეს საქმე თავიდანვე მხურვალედ მიიტანა გულთან და თავისი შუამდგომლობით წარმადგინა საბჭოთა კავშირის ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების წინაშე.

ეს დღიურები მხოლოდ დღიურებია, შთაბეჭდილებებია და იგი ჩვენი ექსპე-
დიციის მეცნიერულ მხარეს ოდნავაც კი არ ეხება. იგი იმ პირობებსა და გა-
რემოს აღწერს, რომელშიც ჩვენ პალესტინაში, ისრაელში მუშაობა გვიხდე-
ბოდა და აღწერს ნაჩქარევად, ნაუცბათევად.

24 ოქტომბერი

ისრაელში 24 ოქტომბერს დავეშვით ღამით.

აქეთ, მოსკოვიდან, ამ დღით გამოვფრინდით. ორ აეროდრომზე შევჩერდით მხოლოდ: ვენა, ათენი.

მალლიდან: გრაცი, ბელგრადი, სალონიკი...

„საბენას“ ათიათას-ცხენისძალიანი ოთხი უძლიერესი მობტორი მოაქანებდა შედარებით მცირე მოცულობის ფუზელაჟს ჰაერში ისე, როგორც ოთხმა მაშვრალმა კამეჩმა გასწიოს ბატარა ურმის უღელი.

ეს შორეული და დამქანცველი ფრენა ჩვენმა მეცნიერებმა—აკადემიკოსებმა აკაკი შანიძემ და გიორგი წერეთელმა—მშვენივრად აიტანეს. მეც — როგორც ყოველთვის...

აეროდრომი ლუდა (ლიდა).

ეს ის ისტორიული ადგილია, სადაც ქრისტიანებს თავისი პირველი სალოცავი, პირველი ქრისტიანული ტაძარი აუგიათ.

თვითმფრინავიდან ჩამოვედით თუ არა, ჩვენსკენ პირდაპირ
წამოვიდა ორმოციოდე წლის კაცი და რუსულად მოგვმართა:
„გამარჯობათ, კეთილი იყოს თქვენი ჩამობრძანება პალეს-
ტინაში, გრიგოლ ბეტრეს ძე კაპუსტინი — ისრაელის საბჭოთა
კონსული... აქეთ მობრძანდით“.

საბჭოთა კავშირის სავარეო საქმეთა სამინისტროს დაპი-
რებისამებრ ყველაფერი თავის დროზე უცნობებია ისრაელის
საბჭოთა საელჩოსათვის, მასპინძლები აეროდრომზე დაგვ-
ხედნენ.

საბაჟოს მუშაკები ზორბა, ატლეტური აგებულების შავ-
გვრემანი ვაჟკაცები, ისრაელის სამხედრო პირები, დაბეჯითებით
სინჯავენ ჩამოსულ მოქალაქეთა ბარგს, ჩემოდნებს ხსნიან, შიგ-
ნელებს აფათურებენ, ალაგებენ აწყობენ, შემდეგ კონვეიერს
უდებენ და გასასვლელისაკენ გზავნიან.

ჩვენი ბარგიდან პირველი ყურადღება ჩემმა დიდმა ხის
ყუთმა მიიქცია:

— რა გაქვთ შიგ?

— საჩუქრები.

— ვისთვის?

— ვინც ჩვენს საქმეში დაგვეხმარება.

საბაჟოს მუშაკმა ვერაფერი გაიგო.

— გახსენით თქვენი ბარგი.

დიპლომატიურმა პასპორტმა მიშველა.

— მობრძანდით.

გასასვლელშივე გვიცილიდა მეორე საბჭოთა მოქალაქე. მხია-
რულად შემოგვევება იგი: არნანდ ბორისის ძე ვოლკოვი —
საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წარმომადგენელი
პალესტინაში, მეცნიერი, ორიენტალისტი. თავად დაჯდა მან-
ქანის საჭესთან და დაუყოვნებლივ დავიძარი.

აეროდრომი ლუდა თელ-ავივსა და იერუსალიმს შორის
მდებარეობს. ჩვენ თელ-ავივში აღარ შეგვიხვევია, პირდაპირ
იერუსალიმისაკენ გავწიეთ. სასტუმროში დავბინავდეთ, დაგ-
ლაგდეთ და თელ-ავივში, ჩვენს საბჭოთა საელჩოში — შემდეგ
გამოვცხადდეთ.

უბრალო გუდრონის და არა ბეტონის გზა, როგორც სხვაგვარად
ვან, მდიდარ კაპიტალისტურ ქვეყნებში.

ბევრს ვერაფერს ვხედავთ ღამეში, მაგრამ გზის პირები
ეტყობა ხრიოკია, მხოლოდ ალაგ-ალაგ ჩანან კვიპაროსები და
ზეთისხილის ხეები.

გადავიარეთ რამდენიმე ზომიერი უღელტეხილი, ჩვენი ყუ-
რადღება გზის პირებზე დამტვრეულმა, დამწვარმა ჯაფშნიანმა
ავტომანქანებმა მიიქციეს. ეს პალესტინის უკანასკნელი ომის
ნამუსრევია. ისრაელებს ეს გზა ერთგვარ მუზეუმად უქცევიათ
ამ ათიოდე წლის წინანდელი ომის სამახსოვროდ. მტრის მან-
ქანების ნაღვეები გზის პირებზე გამოუფენიათ.

შევუდექით კიდევ ერთ შეღმართს და ჩვენი მანქანაც „აღ-
ვიდა ქალაქსა იერუსალიმს“.

იერუსალიმის გარეუბანი...

ვიწრო ქუჩები, ნახევრად ბნელი.

ჩვენი მანქანა შეჩერდა სასტუმრო „ორ-გილის“ წინ.

ვიწრო, ძლიერ ვიწრო კიბით ავედით სასტუმროს მეორე
სართულზე. დაბალჭერიანი ოთახები. დაბალჭერიანი ისე რო-
გორც, ჩვეულებრივად, უცხოეთის სასტუმროებში. შესვლისთა-
ნავე მოგვართვეს მშვენიერი ცივი ორანჟი, რომელმაც ამ სიცხე-
ში სული მოგვათქმევინა.

უძილო ღამე. მხოლოდ დილის ოთხ საათზე ჩავვთვლიმა.

25 ოქტომბერი

სასტუმროს ფანჯრიდან—ძველი და ახალი სინაგოგები...
საყდრები და მიზბითები. ცაში ატყორცნილი ელეონი... სიონი...
სიონი.

ერთ საათში უკვე გამეღვიძა. გაღვიძება აკაკი შანიძესაც,
გიორგი წერეთელსაც. მთელი დღის ფრენის შემდეგ სამივე
მშვენიერად ვგრძნობთ თავს.

ცხელა, ცხელა. როგორც ამბობენ, ამჟამად იერუსალიმში
ისე ცხელა, როგორც ჩვენში ივლის-აგვისტოში.

ქალაქი ადრე იღვიძებს. იგი ცოცხალი ჩანს, მოქმედი, მოქმედი, მოქმედი რავი, საქმიანი.

იერუსალიმი ჩვეულებრივი აზიური ქალაქია. მიწისფერი, თითქმის ტალახისფერი სახლებით, ვიწრო ქუჩებით, რომელიც ყველგან ჯერ კიდევ როდია მოასფალტებული, აქა-იქ მანქანა მტვერის ბულსაც აყენებს. პალმები, ალვის ხეები, ბაღებსა და სკვერებში ზეთისხილის ხეები.

ჩქარი ნაბიჯით მიეშურებიან სკოლებში მოსწავლეები. ზოგ მათგანს გრძელი კულულები ჰკიდია ყურის ძირებთან. საქმეზე მიიჩქარიან გრძელკულულებიანი მამაკაცებიც. ებრაული „ბენ-ისე“, გამახსენდა, ძველად ბავშვობაში მინახავს, მერე ამდენი ერთად აღარსად შემხვედრია. ბავშვობაში „კიკინებს“ ვეძახდით. კულულებიანი ებრაელები გრძელ შავ ფრაკებს ატარებენ, ორთოდოქსალური იუდაიზმის მიმდევრები.

ჩვენ დაუყოვნებლივ, ამ დილიდანვე უნდა შევუდგეთ საქმეს. საბჭოთა კავშირის აკადემიის წარმომადგენლის არმანდ ბორისის ძე ვოლკოვის საშუალებით ადრიანადვე ვუკავშირდებით რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის პალესტინის მისიას (ძველად „პალესტინის საიმპერატორო მართლმადიდებელი საზოგადოება“).

მისიაშიც, რასაკვირველია, იციან, რომ ჩვენ წუხელ ჩამოვიდოდით იერუსალიმში.

გსხდებით ვოლკოვის მანქანაში და მივდივართ მისიისაკენ.

რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიას ძველად ბევრი საყდარი და სასტუმრო სახლი ჰქონია პალესტინაში მლოცველთათვის. ერთ-ერთი მონასტრის საცხოვრებელ სახლში, ზედ ქალაქის ცენტრშია მოთავსებული დღეს პალესტინის რუსეთის სასულიერო მისია. ახლა მისიას ემსახურება რამდენიმე სასულიერო პირი, მათ შორის — არქიმანდრიტი ავგუსტინე — მისიის მეთაური, ორი ახალგაზრდა მღვდელი და ერთიც დიაკვანი.

შეჩერდა თუ არა ჩვენი მანქანა, მისიის კარი გაიღო და დაბალ კიბეებზე ჩამოგვეგება მისიის მთელი შემადგენლობა სრული სასულიერო ჩაცმულობით, მისიის მეთაურის არქიმანდრიტ ავგუსტინეს წინამძღოლობით. ავგუსტინე მაღალ-მაღალი,

გრძელი შავწვერიანი ლამაზი კაცია. იგი ხელეზგაშლილი მოგვხვდა, მხიარული სახით, და მისიაში შეგვიძღვა.

ავგუსტინემ თავისი მისიის გარდა ჩვენი ექსპედიციის მისიაც — ჩვენი აქ ჩამოსვლის მიზანიც უკვე კარგად იცოდა, იცოდა ისიც, რომ ჩვენ მისი საშუალებით ბერძნების პატრიარქ ბენედიქტესთან შეხვედრას ვესწრაფოდით, ბენედიქტესთან, რომლის ხელშიც არის დღეს იერუსალიმის ქართველთა ძველი ჯვარის მონასტერი.

მოვახსენეთ ავგუსტინეს, რომ ჩვენ თანა გვაქვს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეფრემ მეორის პირადი წერილი ბერძნების პატრიარქთან და აგრეთვე ქართული საჩუქრებიც.

ეს ყველაფერი ავგუსტინემ საქმისთვის საჭიროდ და სასარგებლოდ ჩათვალა.

საუზმის სუფრაზე მეტად საინტერესო საუბარი გაიმართა.

ბერძნების მართლმადიდებელი ეკლესიის მამამთავარი პალესტინაში, იერუსალიმის პატრიარქი ბენედიქტე მეორე იერუსალიმში, იორდანის იერუსალიმში ზის, სადაც, რელიგიური გადმოცემით, ქრისტეს საფლავია. როგორც ჩვენს მკითხველს მოეხსენება, ქალაქი იერუსალიმი დღეს ორ ნაწილადაა გაყოფილი; ერთ ნაწილს, ახალ იერუსალიმს, ფლობს ისრაელი, ხოლო მეორეს, ძველ ქალაქს, ძველ იერუსალიმს — იორდანის მეფე. იერუსალიმის ახალი ნაწილი ისრაელს არაბებთან უკანასკნელ ომში ჩაუგდია ხელში და სატახტო ქალაქიც თელ-ავივიდან აქ გადმოუტანია, მაგრამ, რადგანაც ეს აქტი რომელიღაც საერთაშორისო კანონების დარღვევა ყოფილა, ოფიციალურად ახალი იერუსალიმი ისრაელის სატახტო ქალაქად დღესაც არაა აღიარებული სხვა სახელმწიფოთა მიერ და უცხოეთის საელჩოები, მათ შორის საბჭოთა კავშირის საელჩოც, დღემდე თელ-ავივში იმყოფება.

ისრაელი დიდი მონდომებით აშენებს და აფართოებს თავის სატახტო ქალაქს — ახალ იერუსალიმს, ძველი იერუსალიმი კი, ეტყობა, ასეთი ჩქარი ტემპით როდი შენდება.

რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის ემიგრანტული ნაწილიც ძველ იერუსალიმს შეჰკედლებია, იქაურ რეაქციულ

ერუსლ მართლმადიდებელ ეკლესიას (რომელსაც „Русская миссия — карловицкой церковной ориентаций“ ეწოდება) მიაჩნია, ავგუსტინეს მისიაში კომუნისტების კაცები სხედანო და ამიტომაც მისიის წინააღმდეგ განუწყვეტლად აწარმოებენ შავრაზმულ აგიტაციას. იქაური მისიის უფროსი მოხუცებული არქიმანდრიტი ბიკაი, როგორც ავგუსტინე ამბობს, წარმოშობით რუსის თათარი ყოფილა, 19 წლის მონათლულა და კიევ-პეჩორის ლავრაში შემდგარა მღვდლად. თავის დროზე იგი თავრიდის არქიეპისკოპოსის — დიმიტრი აბაშიძის მოსენაკე ყოფილა. ეს ის დიმიტრი (დავით) აბაშიძეა, — ამბობს ავგუსტინე, რომელიც ერთ დროს თბილისის სემინარიას რექტორობდაო. ეს აბაშიძე 30-იან წლებში მომკვდარა და ყოვლისგან „განწმენდილ“ ანტონად დაუსაფლავებიათ კიევ-პეჩორის ლავრაში.

შევთანხმდით: ავგუსტინე დაუყოვნებლივ აცნობებს იორდანის იერუსალიმში პატრიარქ ბენედიქტეს, მისი აქაური წარმომადგენლის ქსანტოპულოსის საშუალებით, ჩვენს აქ ყოფნას, და სთხოვს ჩვენთან აუდიენციას.

ავგუსტინეს ვთხოვეთ, აგრეთვე, ისრაელის გამოჩენილ მეცნიერთან — პროფესორ ვარდისთან დაკავშირება, მანაც იქვე ტელეფონით დაურეკა მას და ხვალისათვის თავმდაბლად მისიაში მოიწვია.

ავგუსტინე დიდი სამამულო ომის დროს საქართველოშიც ყოფილა. დიდი სიყვარულით და აღფრთოვანებით იგონებს ჩვენს რესპუბლიკას და ოცნებობს კვლავ ჩვენში ჩამოსვლაზე.

სწორედ ამ დროს რადიომ, ჩვენთვის მოულოდნელად წინასწარ შეკვეთილივით, გადმოსცა თელ-ავივიდან მშვენიერი ქართული სიმღერები, ჩვენი ცეკვების მუსიკა, ჩვენი მელოდიები. ამან მეტად გვასიამოვნა და კიდევ უფრო კეთილად განგვაწყო ერთმანეთისადმი.

— თქვენ ჯერ ქალაქში არაფერი გინახავთ, გვეუბნება არქიმანდრიტი, — წავიდეთ.

ჩავსხედით ავგუსტინეს მშვენიერ, კომფორტულ მანქანაში და გავწიეთ ქალაქის დასათვალიერებლად.

ჯერ ერთ მაღალ შენობასთან შეეჩერდით. ეს ფრანცის-

კელთა მონასტერი ყოფილა, ავედით მის მაღალ, ფართო ვერ-
რანდაზე, აქედან ხელისგულივით ჩანს მთელი იერუსალიმი
განსაკუთრებით — მისი ძველი ნაწილი, იორდანის მხარე.

აგერ თვალწინ ცნობილი ისტორიული იერუსალიმის კე-
დელი ძველ იერუსალიმში. დაინახავ და მაშინვე მოგაგონდება
ცნობილი სურათი: „იუდეველთა გოდება იერუსალიმის კედელ-
თან“. დღეს ეს სურათი მეტად გავრცელებულია პალესტინაში.
აკაკი შანიძეს ახსენდება სიტყვები ბიბლიიდან: „უკეთუ დაგი-
ვიწყო, შენ იერუსალემ, დავიწყებულ იქნეს მარჯვენე ჩემი“.

აგერ სიონი... ჩვენს მეცნიერებს ისევ ახსენდებათ ბიბლიი-
დან: „მდინარეთა ზედა ბაბილონისათა მუნ დავსხედით და
ვსტიროდეთ, ოდეს მოგისხენეთ, შენ, სიონ!“

და შემდეგ:

„არ დავდუმდები შენთვის, სიონ და არ დავმშვიდდები
შენთვის, იერუსალიმ“.

მრავალი საუკუნის განმავლობაში გულით დაჰქონდათ
ბიბლიის ეს სიტყვები სამშობლოდან ცეცხლითა და მახვლით
აყრილ, დედამიწის ყოველ კუთხეში გაფანტულ იუდეველებს,
როგორც ლოზუნგები კვლავ სამშობლოს მოპოვებისთვის. და
აგერ ჩვენს დროში, ჩვენს თვაწინ, ორი ათასი წლის შემდეგ
მოუპოვებიათ კიდევ იგი, დაკარგული სამშობლო მათ და, წარ-
მოიდგინეთ, რაც ყველაფერზე მეტად გასაკვირველია, ამ ათიო-
დე წლის მანძილზე აღუდგენიათ თავისი ძველი ენა, ბიბლიის
ებრაული ენა—ივრითი და დღეს მთელი ისრაელი ამ ენაზე
ლაპარაკობს.

მაგრამ ჯერჯერობით ჩვენ ისრაელზე არაფერი ვიცით. ჯერ
ჩვენ ვდგავართ ფრანცისკელთა კათოლიკური მონასტრის სა-
ხურავზე, მის ფართო ვერანდაზე, და გადავცქერით ძველსა და
ახალ იერუსალიმს.

აგერ გოლგოთა...

აგერ აღდგომის ტაძარი...

ქრისტეს საფლავი...

ომარის მიზგიითი...

ელეონის მაღალი კოშკი... სიონი...

გეტსამანიის ბაღი... ზეთისხილის მთა... შორს, შორს,
მთის ძირში „მკვდარი ზღვა“.

გეტსამანიის ბაღი, ალბათ თავის დროზე, როცა აქა დაქა დადგინდა
მოცემის მიხედვით მაგდალინელი დადიოდა, უფრო დიდი იყო,
ახლა იგი პატარა სკვერსა ჰგავს მთის ფერდობზე, შიგ თეთრი
მონასტრით. სულ ჩვენს ბოდბეს მოგაგონებთ, კახეთში.

გოლგოთა მე მთაზე მეგულეობდა. პირიქით, იგი დაბლა
ჩანს. გოლგოთა, ქრისტეს საფლავი და აღდგომის ტაძარი ერ-
თად დგანან ძველ იერუსალიმში.

უკანასკნელი ომის დროს დანგრეული შენობები ერთ ხაზზე
აღდგენილი არ არის, ეს ორ მეომარ სახელმწიფოთა შორის
დაზავების პერიოდის სადემარკაციო ხაზია.

გაყოფილი იერუსალიმის ორივე მხარეს, სახლის სახურა-
ვებზე, სილით სავსე ტომრებზე, სათვალთვლო პუნქტებია.
ჯარისკაცები უსხედან ტყვიამფრქვევებს. ამ ორ ქვეყანას შო-
რის საომარი მდგომარეობა ასე გრძელდება. დურბინდებით
გვიცქერენ და გვზომავენ სამხედრო პირები ფრანცისკელთა
მონასტრის ნეიტრალურ სახურავზე, იქედანაც და აქედა-
ნაც. ჩვენც დიდხანს აღარ ვანერვიულებთ მათ. ვეშვებით ქა-
ლაქში, შემდეგ მივდივართ ქალაქგარეთ.

რამათ-რაჰელის სიმაღლიდან ზეთლეში... ჰეროდონი, იუდას
უდაბნო, სადაც უძველესი ქართული წარწერები აღმოჩნდა ახ-
ლახან, ამ ადგილის გათხრებისას. ამ წარწერების შესახებ
შესანიშნავი გამოკვლევა დაწერა აკადემიკოსმა გიორგი წერე-
თელმა.

სალამომდე ვდგავართ გორაკზე და გავცქერით ამ ბიბლიუ-
რი ქალაქის სანახებს.

აგერ, ხუთიოდე კილომეტრის მანძილზე პატარა სოფელი,
თუ ნასოფლარი.

— რა ჰქვია ამ სოფელს?

— „მალხა“.

რალაც ქართულ სიტყვას გაგონებს ეს სახელი, მაგრამ
თითქოს არც ქართულია.

— ვინ ცხოვრობს ამ სოფელში?

— ახლა თითქმის, როგორც გვითხრეს, არავინ. აქაური

მცხოვრებნი პალესტინის ამ უკანასკნელი ომის დროს სადღაც შორს გადაუსახლებიათ. ცხოვრობდნენ კი არაბები, რომელნიც რატომღაც თავიანთ თავს „გურჯებს“ ეძახდნენ. ეს უკანასკნელი თაობაც ამ სოფლიდან ისე გაფანტულა და დაკარგულა, ნამდვილად არც კი გაუგიათ, რომ მათი შორეული წინაპრები მართლაც „გურჯები“, ქართველები იყვნენ. და რომ ისინი, გადმოცემით, მრავალი საუკუნის წინ, ქართველმა მეფემ ვახტანგ გორგასალმა დატოვა აქ, პატარა გარნიზონად, ჯვარის მონასტრის მტერთაგან დასაცავად.

დეკანოზი კონკოპოვილი, რომელმაც გასული საუკუნის მიწურულში იმოგზაურა პალესტინაში, და თავის მოგზაურობაზე გამოაქვეყნა წიგნი, ასე წერს: „მახლობლად ჯვარის მონასტრისა ესრედ წოდებულ „ვარდის ღელესა“ არის დაბა „მალხა“, სადაც ცხოვრობს ექვსასი სული ორივე სქესისა; ამბობენ, ვითომც ეს მცხოვრებნი არიან შთამომავალნი აქ გადმოსახლებულთა ქართველთა მეფე ვახტანგ გორგასლანის დროსა მეხუთე საუკუნეში, დასაცავად ჯვარის მონასტრისა, მტერთა დაცემისგან, მათ დაუფიწყნიათ მშობლიური ენა და სარწმუნოება მამა პაპათა, მაგრამ გადმოცემით იციან, რომ იგინი არიან შთამომავალნი შორეულ ჩრდილოეთიდან გადმოსახლებულთა და უწოდებენ თავისა თავსა „გურჯებად“, ქართველებად და გარეშე მცხოვრებნი არაბნიც ისე უყურებენ, ვითარცა მოსულსა უცხო ტომსა. იგინი ლაპარაკობენ არაბულად, რამდენადმე თათრულად და ბერძნულადაც, იგინი იცავენ ჯვარის მონასტერს და ემსახურებიან მას. იგინი სარგებლობენ საკუთრის უფლებითა შეიმუშაონ მონასტრის მიწები და ვენახები. და აძლევენ მონასტერს მხოლოდ მესამედ ნაწილს შემოსავლისას. მონასტერს არ შეუძლია ეს საქმე გადასცეს სხვათა, რომ უსიამოვნება არ გამოიწვიოს მალხას მცხოვრებთა შორის. სახითა, ზნეობითა და ჩვეულებითა ისინი განსხვავდებიან გარეშე მცხოვრებთა არაბის ტომისაგან“.

მალხა... მალხა.. მშვიდობით, „სახითა, ზნეობითა და ჩვეულებითა“ უცნაურო არაბებო... აკერ გუშინ, თითქმის ჩვენს თვალწინ, დასრულებულა თქვენი სევდიანი ისტორია.

საღლაც თითქოს გაიელვა მაიუმის, ღაზის დიდი მთაზე
როგონის — პეტრე იბერის სახემაც...

საღამოს ისევ რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის
იერუსალიმის მისიაში ვართ. დანიშნული გვაქვს შეხვედრა
ბერძნების მართლმადიდებელი ეკლესიის პატრიარქის ბენედიქ-
ტეს წარმომადგენელ ქსანტოპულოსთან. იგი ავგუსტინემ
მოიპატიჟა.

ქსანტოპულოსი, ბერძნულის გარდა, არაბულადაც ლაპა-
რაკობს. იგი ხანშიშესული, მომცრო ტანის უღვაშებაპრებილი
კაცია. პირველივე გასაუბრებიდან ჩანს, კულტურას და განათ-
ლებას ემდურის, ცოდნა არაფრისა გააჩნია, რელიგიის საკი-
თხებისაც კი. ეტყობა, არც მაინცა და მაინც აწუხებს ეს უვი-
ცობა. ყველაზე დიდ ღმერთად და საქმედ, ესეც ეტყობა, ამქვე-
ყნიურ ცხოვრებას თვლის. კარგი გამოქეპილი კაცი ჩანს. ასეც
დაგვიხანსიათა იგი ავგუსტინემ.

ქსანტოპულოსმა დაბეჯითებით თხოვა, რომ ჯვარის მო-
ნასტერში ახლაც არის ძველი ხელნაწერების ბიბლიოთეკა, და
რომ ამ ბიბლიოთეკის გამგეს, რომელიც იორდანის იერუსა-
ლიმში ცხოვრობს, იგი გადმოიყვანს თავისი გასაღებით და სა-
შუალებას მოგვცემს გაგსინჯოთ ეს ძველი წიგნთსაცავი. მე მეტად
აღმაფრთოვანა ამ ცნობამ და დაპირებამ. ჩვენს მეცნიერებს —
აკაკი შანიძეს და გიორგი წერეთელს კი მხოლოდ ღიმილი
მოჰგვარა. მართლაც, მალე გამოირკვა, რომ ქსანტოპულოსს ამ
საქმისა არაფერი სცოდნია და არავითარი ძველი ქართული
ხელნაწერები ჯვარის მონასტერში არ არის.

26 ოქტომბერი

დღევანდელი დღის გეგმაში პირველად პროფესორ ვარდის-
თან შეხვედრა გვაქვს გათვალისწინებული.

დილის 10 საათზე პროფესორი ვარდი უკვე რუსეთის
მართლმადიდებელი ეკლესიის პალესტინის მისიაშია. ჩვენც იქ
ვართ. კარგი შეხედულების — საშუალო ტანის, ოდნავ სუსტი
აღნაგობის, დინჯი ინტელიგენტი. მშვენივრად ლაპარაკობს
რუსულს, დაფიქრებით, სწორად; დიდი სიხარული გამოთქვა

იერუსალიმში ჩვენი ჩასვლის გამო. დიდი ინტერესით ჩამოართვა გიორგი წერეთელს წიგნი „უძველესი ქართული წარწერები პალესტინიდან“ და აკაკი შანიძეს — ქართულ ენაზე დასაზღვრად გამოცემული „ფსალმუნი“. მშვენივრად აქვს წარმოდგენილი პალესტინა-საქართველოს უძველესი ურთიერთობა და ძველი საქართველოს ისტორია. კოლხიდა მისთვის ლაზიკაა. თავის დროზე მასაც მიუქცევია ყურადღება „იმკას“ საფუძვლის ჩაყრის დროს აღმოჩენილი უძველესი ბერძნული წარწერისათვის, სადაც ქართველი ეპისკოპოსი სამუდამო იხსენიება.

მეტად საინტერესო მეცნიერულ საუბარში ვარდი შეგვპირდა, თუ საბერძნეთის პატრიარქი ბენედიქტე უფლებას მოგვცემს ჯვარის მონასტერში ნაწილობრივი არქეოლოგიური გათხრების წარმოებისათვის, ფრესკების აღდგენასა და კედლების გაწმენდაზე მე გიშუამდგომლებთ ჩემს მთავრობასთან, გიშოვით სპეციალისტებს და ამ სამუშაოებს ჩვენ ჩავატარებთ.

როგორც ჩანს, იერუსალიმის ბერძენმა პატრიარქმა ისრაელის ხელისუფალთ უფლება არ მისცა ჯვარის მონასტერში რაიმე სახის გათხრები ჩატარებინათ და ახლა ჩვენი ჩასვლით მას იმედი დაებადა, ჩვენ მაინც მივიღებდით ასეთ უფლებებს და ისინიც შეძლებდნენ თავიანთი სპეციალისტების საშუალებით მონაწილეობა მიეღოთ ამ გათხრებში. თვითონ ვარდი წარმოშობით სკანდინაველი ებრაელი ყოფილა, მისი ოჯახი დიდი ხანია იერუსალიმში ცხოვრობს. იგი ბიზანტიის ისტორიის და, საერთოდ, ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნების ისტორიის სპეციალისტია. სამწუხაროა, რომ ქართველთა უდიდესი კულტურული და პოლიტიკური როლი პალესტინის ისტორიაში ჯერ კიდევ შეუსწავლელიაო, — განაცხადა პროფესორმა ვარდამ. რას იტყვიან ჩვენი ისტორიკოსები?

ვარდამ უბის წიგნაკში ჩაიწერა საკითხები, რომელთა გადაწყვეტაშიც დახმარება აღვვითქვა.

დღეს ჩვენ ჯვარის მონასტრისკენ მიგვეჩქარება. გული განსაკუთრებულად გვიძვერს, დროებით დავემშვიდობეთ ვარდის და, ვოლკოვთან ერთად, მისი მანქანით დავიძარით მონასტრისაკენ.

2. პალესტინის დღიური.

17

საქართველოს
პარლამენტის
განმარტებული
განმარტების
განმარტების

იერუსალიმში წასვლის წინ ჯვარის მონასტრის შესახებ, როგორც ხელი მიმიწვდებოდა, ზოგიერთ წყაროს გადავხედე. გადავხედე ტიმოთე გაბაშვილის „მიმოსვლას“, კონჭოშვილის „მოგზაურობას“, ცაგარელს, ნიკო მარს, სხვა ლიტერატურას და იქ ჩასვლისას მე უკვე მქონდა ზოგადი წარმოდგენა ამ ძველი კულტურის დიდი კერის შესახებ.

ამ საუკუნის დასაწყისში ჯვარის მონასტერში, როგორც ცნობილია, ნიკო მარი იყო. მარმა მეცნიერულად შეისწავლა მონასტრის ქართული სიძველენი, მაგრამ მონასტრის საერთო სურათი მას მკითხველისთვის არ გადმოუცია. ორიოდვე წლით ადრე იერუსალიმს ჩასული კონჭოშვილი კი ასე აგვიწერდა ჯვარის მონასტერს:

„...ამ დღეს ვნახე და მოვილოცე ჯვარის მონასტერი, რომელიც შორავს იერუსალიმს 3 ანუ 4 ვერსით. თითონ ბერძენი უწოდებენ ამ საგანეს ქართველთა მონასტრად. ამის ხილვამ ამიშალა სულის დიდი მწუხარება. ოდესმე სახელოვან დიდებულ ქართველთა ერსა იერუსალიმში ჰქონდათ 18 მონასტერი და აწ არცა ერთი და მოგვეპოება. ვაი ჩვენს დაკნინებას! ამ მონასტერში ეხლა სასულიერო სემინარიაა, სადაც იღებს განათლებას ბევრს ენაზედ ბერძენთა და არაბთა ახალგაზრდობა ვისისა და რა საშუალებით ინახება ეს სასწავლებელი? ამ მონასტერს ქართველ მეფეთაგან აღშენებულს მეხუთე საუკუნეში. მათგანვე აქვს შეწირული ქ. ტფილისში მამული, წოდებული „ჯვარის მამისად“. აქ, ტფილისში, არის ეკლესია, გარშემო სახლები და დუქნები, მისი კუთვნილი; აი ამ დუქნების და ეკლესიის შემოსავლით უცხოეთში ინახება სემინარია უცხო ტომთა აღსაზრდელად და განსანათლებლად...“

შემდეგ განაგრძობს კონჭოშვილი:

„მე-18 საუკუნის ნახევრამდის ყოფილან ამ ჯვარის მონასტერში ქართველნი წინამძღვარნი და მამანიცა, მე ვნახე ერთი საბუთის ქალაქი ათონის ქართველთა საგანეში, რომელთაგანაც ცხადად ჩანს, რომ კონსტანტინეპოლისა და იერუსალიმის პატრიარქთა სრულიად გადაუხდიათ ვალები, რაოდენიც ყოფილან ამ საგანეზედ. გარდაუხდიათ შემოწირულებითა, რომელიც საქართველოს მეფისა, პატრიარქისა და ერისგან მიუღიათ და“

დანაშთენიც ვითომც თითონ დაუმატებიათ და აცხადებენ ამ ქალღმერთს, რომ შეუძლიათ ქართველთა მიიღონ თავის მფლობელობაში ეს მონასტერი. ეს გარდაწყვეტილების პირი ვადგებოდა კონსტანტინეპოლის საპატრიარქო არქივიდან და ეს დადგენილება არის თარიღით 1702 წელს, თარგმნილი რუსულად და დაბეჭდილი. და ესლა ერთს უბრალო ოთახსაც არ გვითმობენ ჩვენს სამშობლოში ჩვენის შვილების აღსაზრდელად, არ გვითმობენ იმ მამულთაგან, რომელიც საქართველოს შიგნით შეუწირავს ქართველთა საგანესა და ძმათათვის, ხოლო თვითონ ბერძენნი სუქდებიან ჩვენის პურითა, ღვინითა და სხვა კეთილითა, აი ამას შეიძლება ვუწოდოთ სიტყვით ოქროს მთების ბოძება და საქმით თინისაც არ მოცემა”.

შემდეგ:

„ჯვარის მონასტერს გარშემო ავლია ოთხკუთხიანი მკვიდრი ქვიტკირის გალავანი დასაცავად და უშიშარსაყოფლად მონაზონთა თავს დასხმისაგან მტერთა და ავაზაკთასა. მონასტრის ეკლესია მშვენიერის გუმბათით არის განათებული ზევიდამ; იატაკი მოფენილია მოზაიკითა ანუ ფერადის მარმარილოთი, რომელზედაც შესავალთან სტოვაში ეკლესიის კარებ წინ მოსჩანან ცხადად შავი ნიშნები — ვითარცა კვალნი სისხლისა აქ მოწყვეტილთა ქრისტეს სარწმუნოებისათვის მონაზონთა სარკინოზთაგან”.

შემდეგ, აღწერს რა ეკლესიის კედლის მხატვრობის — ფრესკების იმდროინდელ მდგომარეობას კონჭოშვილი გვაცნობებს:

„საკურთხეველში ორსავე მხარეს კედლები ახლად შეღესილია თეთრად. ცხადია აქ ქართველთა წმინდანების სახენი წაშლილი და დაფარულია. მე რომ გულმწუხარედ ვუყურებდი ესე ვითარს მტარვალბოხასა და გაფუზიარე ჩემის სულის მჭმუნვარება მე რუსის დეკანოზს, მან ჰკითხა ეკლესიის მოსამსახურე ბერძენს: ეს კედლები ნახევრად რად არის გათეთრებულიო? უგუნურმა მოგვიგო: ეს ოსმალთ გაათეთრესო, თითქოს ოსმალთათვის ერთი და იგივე არ იყოს ბერძენთა და ქართველთა წმინდანები? ტრაპეზის ქვეშ არის ირგვლივ ნაჩვენები ადგილი, რომელზედაც მოუჭრიათ სამგზის სანატრელი ხე ქრისტეს

ჯვარცმისათვის. ამ კედლის უკან უჩვენებენ ძირს იმ ხისას მასზედაც ბერძნული წარწერა დარჩენილა და ქართული ამოუფხვრიათ. მხილველს ამ ბოროტმოქმედებისა უნებურად მოგვაგონდება ფსალმუნის სიტყვანი: „საჯენ უფალო მანებელნი ჩვენნი და ჰბრძოდე მბრძოლთა ჩვენთა“.

ასეთი იყო მდგომარეობა ჯვარის მონასტერში გასული საუკუნის მიწურულში.

ქალაქი იერუსალიმი ახლა სწრაფად იზრდება, შენდება და ჯვრის მონასტერიც დღეს თითქმის ქალაქის ფარგლებშია მოქცეული. აგერ, მის გვერდით, იერუსალიმის ახალი უნივერსიტეტის უდიდესი შენობის კორპუსები. აგერ კატამონის ფერდობიც და გორაკიც შენობებით დაფარულა, ჯვარის მონასტრის ზეთისხილის ბაღსაც მოსდგომია ხარაჩოები.

სხვათა შორის, აქვე ვთქვათ: იერუსალიმი შენდება თავისივე ქვით. სადაც სახლი უნდა აიგოს, იქვე ჭრიან სამშენებლო ქვას. ეს ქალაქი ხომ თითქმის ქვის ნიადაგზეა. აქ ამიტომაც მცენარე ცოტაა და ახალ ნარგავებსაც, რის გამრავლებასაც ახლა ძალიან ცდილობენ ხელისუფალნი, მეტად უჭირს ნიადაგზე ფეხის მოკიდება. ყველგან ქვა და ქვა. იერუსალიმში მხოლოდ ქვის სახლები შენდება.

მივედით ჯვარის მონასტერთან. სულგანაბულნი მივაღეჭით გალავნის დაბალ, მაგრამ უზარმაზარ ქვებში მოთავსებულ რკინის კარებს, ზედა საბელით დაკიდებული რკინის ჩაქუჩით დავაბრახუნეთ. ცოტა ხანიც და... სადღაც შორიდან გამოიმუღმა მათულმა გადასწია რკინის ურდული. გალავნის კარები გაიღო.

„შევედით იწროისაგან ბჭისა, რამეთუ ვრცელ არს ბჭე და ფართო არს გზა, რომელსაც მიჰყავს წარსაწყმედელად და მრავალნი ვლენან მას ზედა“. (მათე.)

მე არ ვიცი, რომელი ჩვენთაგანი უფრო ვაჟაკურად შევიდა მონასტრის გალავანში. შევედით კი სამივე.

გავიარეთ გალავანსა და მთავარ შენობას შუა მოთავსებული კორიდორი, შევუხვით მარჯვნივ, გავცდით ქვით მოპირკეთებულ პატარა ეზოს და მივაღეჭით ეკლესიის პირველ კარებს. გავვიდეს ეს კარები და მივაღეჭით მეორე ძველ რკინის კა-

რებს. მოიტანეს ვეებერთელა უძველესი გასაღები, ორივე ხელით გადაატრიალეს კარების საკეტში, ეს კარებიც გაიღო... და ესეც ჯვარის მონასტრის საყდარი!.. შევდგით შიგ ფეხი.

სამასი წელი მაინც იქნება ქართველთაგან აქ არავის უგალობნია.

გაკვირვებული შემოვიდა მონასტრის ახალგაზრდა დიაკვანი ბიკენტიოსი, მოგვისმინა, მოგვაჩერდა, აგვზომ-დაგვზომა, და წყნარად თქვა: მონასტრის ნამდვილ და ძველ პატრონებს დღესა ვხედავო. როგორ მოგვეწონა ეს სიტყვები ჩვენი უცნაური მღელვარების დროს. თვითონ ეს ახალგაზრდა კაციც მოგვეწონა, რომელიც, აგერ, იერუსალიმის უნივერსიტეტის არქიტექტორული ფაკულტეტის სტუდენტი ყოფილა. მას ჩემი ფოტოაპარატი მოსწონს. საბედნიეროდ, მე ორი კარგი საბჭოური ფოტოაპარატი მაქვს თან წამოღებული. ერთს ბიკენტიოსს ვუძღვნი. ბიკენტიოსმა ჯერ ვერ გაიგო: ჩემი ხუთი თვის ჯამაგირიც არ ეყოფა ასეთი აპარატის შეძენასო. შემდეგ ჩვენებმა განუმარტეს, რომ ეს აპარატი მას საჩუქრად ეძლევა ჩვენი მომავალი მეგობრობის ნიშნად. გაგიჟდა საწყალი! ფოტოაპარატს მხრიდან აღარ იშორებს სამაგიეროდ, ახლა უნდა ვთქვა, ბიკენტიოსმაც გამართლა ჩვენი შემდგომი მეგობრობა.

შევდგით ფეხი და თვალებით პირდაპირ ვეძვერეთ (შეიძლება ცოტა უხეში იყოს, მაგრამ სხვა გამოთქმა ვერ მიბოვნია), კედლის მოხატულობას, ფრესკებს, წარწერებს. ჩქარა, ჩქარა ქართული წარწერები, ძველ ქართველ მოღვაწეთა პორტრეტები!.. და აი, ხელმარცხნივ სვეტზე გაბრწყინდა დიდი შავი ასომთავრული, ეს ნიკიფორე ჩოლოყაშვილისეული წარწერაა. სხვა, სხვა წარწერები სადღაა?... აგერ, ჩვენს ფეხქვეშ, ზედ კარებში — სამ დიდ ქვაზე ქართული ასოები, შუა ქვაზე სავსებით გადალესილი საუკუნეების ნაქუსლარებით, აქეთ იქით ქვეზე კი თითქმის გადარჩენილი. აგერ კიდევ, მაგრამ სად?... აქ ხომ ცაგარლის ცნობითა და აღწერით ბევრი ქართული ფრესკა და წარწერა უნდა იყოს, რომელიც ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იანი წლებისთვის იყო შემორჩენილი, მაგრამ გამახსენდა ისევ კონკრეტული (რა კარგია, რომ ეს წიგნები თან წა-

ქართული
ენების
ინსტიტუტი

მოვიდე): „საზოგადოდ უნდა შევნიშნო, რომ ყველა მონასტერში, რომელიც კი დაფუძნებულია ქართველთაგან, ბერძნები სპობენ ყოველს კვალსა ქართველთა მოღვაწეობისას“... და მოუსპიათ, მოუსპიათ კიდეც და ჩვენც „გულმწუხარედ გავხედეთ ესევეთარსა მტარვალობას.“

— დავაგვიანეთ, ასი წლით მაინც დავაგვიანეთ, — მწუხარედ ამბობს აკაკი შანიძე. ეტყობა, ამ მწველმა აზრმა სამივეს ერთად გავვიელვა თავში.

არ დავაგვიანეთ? რამდენჯერ ჰქონიათ ხელსაყრელი შემთხვევაცა და პირობებიც, ჯერ თუნდაც გასულ საუკუნეში ჩვენს წინაპრებს, თავი მოებათ ჩვენი სამშობლოს ისტორიისათვის, ამ მეტად მნიშვნელოვანი საქმისათვის. მანამდეც და შემდეგაც არა გვქონია ამის შესაძლებლობა? მაგრამ ახლა რაღა დროს ამაზე საყვედურებია, ახლა იმას მაინც მივხედოთ, რაც დღეს ამ კედლებზე ნამუსრევი და შემოგვრჩენია.

აგერ ახლა ჩვენს თვალწინ ისევ წარმოებს მონასტრის „შეკეთება“, ისევ ათეთრებენ, თითხნიან და ბღალავენ იმას, რაც გადარჩენია ბოროტთა და უვიცთა „ესევეთარსა მტარვალობასა“. ბღალავენ ადამიანები, რომელთაც წარმოდგენაც კი არა აქვთ იმაზე, თუ რასა სჩადიან.

აკაკი შანიძე და გიორგი წერეთელი პირდაპირ დამშეულეზივით მიეჭრნენ კედლებს, ფრესკებს, წარწერებს.

მე მონასტრის საყდრის ცენტრში ვდგავარ და ვათვალიერებ ირგვლივ ყოველივეს, ავცქერი გუმბათს, დავცქერი იატაკს „იატაკი მოფენილია მოზაიკითა, ანუ ფერადის მარმარილოთი, რომელზედაც შესავალთან სტოვავში ეკლესიის კარებ წინ მოსჩანან ცხადად შავი ნიშნები — ვითარცა კვალნი სისხლისა აქ მოწყვეტილთა ქრისტეს სარწმუნოებისათვის მონაზონთა სარკინოზთაგან,“ — მაგონდება ისევ... აი ეს კვალიც, იატაკზე მოზაიკის კენჭებში მტკიცედ ჩამხმარი ქართველთა სისხლის კვალი აქა-იქ ნისლებივით ჩანს. როდინდელია?, ვისია?.. და ზედ ცენტრში ამ უცნაური ნისლების შუაგულში იატაკში ჩაჭედული ლითონის დისკო შევნიშნე, ზედ ქართული ასომთავრული წარწერით. სწრაფად გავძახე კედლების წარწერებითა და

ფრესკებით გართულ აკაკი შანიძესა და გიორგი წერეთელს
ისინიც მოვიდნენ, ამოვიკითხეთ:

„დექით მტკიცედ და შეურყევლად“...

ყრუანტელმა ამიტანა. ამ პატარა ლითონის დისკომ თითქოს ქვემოდან ამწია და პაერში შემისროლა. თითქოს იატაკიდან ამოვარდა გუგუნის თავგანწირულთა მოწოდებისა, თუ მახვილდაკრულთა ხმაჩახლეჩილი ძახილი, სადღაც საუკუნეების გაღმიდან.

რითი არა ჰგავს ეს ძველი ქართული ახალს: „არც ერთი ნაბიჯი უკან!“.

დავდექით და ერთხანს-მდუმარედ ვუცქირეთ ამ დისკოსა და ერთმანეთს...

საკურთხევლის წინ, იატაკზე, შესანიშნავი მოზაიკური სურათები: ფარშავანგები, თევზები..

ფრესკები უმეტესად სვეტებზეა.

რა შეცვლილა ჯვარის მონასტერში ჩვენს საუკუნეში?

ან იქნებ უმჯობესია ვიკითხოთ: რაღა გადარჩენილა ჩვენს საუკუნეში ქართული კულტურის ძეგლთაგან, ქართულ წყაროთაგან, ქართულის კვალისაგან ყოფილ ქართულ ჯვარის მონასტერში, იერუსალიმში?

აღარაფერი.

თითქმის აღარაფერი, გარდა რამდენიმე ფრესკისა და კედლის ორიოდე წარწერისა, ხოლო განთქმული ქართული ხელნაწერების ძველი ბიბლიოთეკის ნაკვალევიც კი ჯვარის მონასტერში აღარა ჩანს.

ჯერ კიდევ ამ საუკუნის დასაწყისში ნიკო მარი ასე ამთავრებდა თავის წიგნს სინას მთასა და იერუსალიმში მოგზაურობის შესახებ:

„Итак, мы поехали на Синай в Иерусалим за сырыми материалами, чтобы разрешить некоторые свои сомнения. Но материалов, материалов захватывающего интереса оказалось такое обилие, что они подчинили нас себе и в свою очередь сами поставили нам ряд новых животрепещущих вопросов по истории христианства в древней Грузии и Армении и по культурному взаимодействию названных соседей не только между собою, но также с прочими народами Передней Азии, преимущественно хри-

стианскими. Разрешение этих вопросов облегчилось бы в значительной степени, если удалось описать Грузинския рукописи Иерусалима и Афона с такою полнотою, как теперь описано си-найское собрание. На это предприятие я смотрю, как на ближайшую задачу, не только потому, что оно обещает хорошую добычу, и без него наше дело есть лишь полдела, даже менее того, но и потому, что время не терпит. Опыт показал, что каж-дый год обесценивает эти сокровищницы“.

აქ ლაპარაკია არა მარტო ძველ ქართულ ხელთნაწერებზე, არამედ საერთოდ ყოველგვარ ხელთნაწერებზე, მაგალითად, ვთქვათ არაბულ ხელთნაწერებზე, ბერძნულ ხელთნაწერებზე, რომლებითაც ქართველი მოღვაწენი სარგებლობდნენ იერუსალიმში. ამის თაობაზე ნიკო მარი წერს: „მუსულმანების, მათ შორის ეგვიპტელი მამლუქების დამოკიდებულება ქართველებთან შეეძლო ნათელეყო არაბულ დოკუმენტებს, რომლებიც იერუსალიმის მართლმადიდებელი საპატრიარქოს არქივში ინახება. ასეთი დოკუმენტები კი იქ ცოტა როდია. მაგრამ მე შესაძლებლობა მომეცა მესარგებლა ორი მათგანით. ორივე საინტერესოა. ერთიდან ვგებულობთ, რომ ქართველ მლოცველთა უშიშროებისათვის ქართულ ჯვრის მონასტერში იმყოფებოდა განსაკუთრებული მოხელე, ყოველთვის ერთი და იმავე არაბული ოჯახიდან, რომელიც ხვდებოდა მლოცველებს ალექსოში, ზოაცილებდა მათ იერუსალიმამდე და მიაცილებდა უკანვე ალექსომდე“.

ნიკო მარს ბევრი რამ, რაც ცაგარელმა ნახა და აღწერა ჯვარის მონასტერში, აღარ დახვედრია. ცაგარელმა კი, როგორც ჩვენმა მკითხველმა იცის, მაინც ბევრი რამ ნახა მონასტერში.

„მონასტერს გარშემო აქვს მშვენიერი ვენახი და ბაღიც ლიმონისა, ფორთოხალისა ლეღვისა და ბროწეულისა“, — წერდა კონჭოშვილი.

სადღაა ყოველივე ეს დღეს, სადღაა ძველი ხელთნაწერები, კედლის მრავალი წარწერა, ფრესკები, ბალ-ვენახები?

ხელოვნების ეს ბრწყინვალე, უძველესი ძეგლი დღეს უბატრონოდაა მიგდებული. აქ წირვა-ლოცვა აღარ არის. მის ეზოში ახლა თეთრი ტილოს კარვები დგას და იქ გამალებით სწავლო-

ბენ სამხედრო საქმეს ისრაელის არმიის ქალთა ნაწილებში
არის თოფების საცეტო ჭახაჭუხი.

მონასტერში მოგვადგა კაცი და გადმოგვცა: — გაიგო რა
ისრაელს თქვენი ჩამოსვლის ამბავი, სახელმწიფოს პრეზიდენ-
ტი ბენ-ცვი გიწვევთ თავის რეზიდენციაში დღეს 5 საათსა და
30 წუთზეო.

გამოირკვა, რომ ჩვენი იერუსალიმს ჩამოსვლისა და ჩვენი
ვინაობის შესახებ პრეზიდენტისათვის მოუხსენებია პროფე-
სორ ვარდის. პრეზიდენტი ჩვენი საქმით მეტად დაინტერესე-
ბულა და აი, დაუყოვნებლივ, გვიწვევს კიდევ თავისთან.

ნაშუადღევს ჩვენ სამივე, საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა
აკადემიის წარმომადგენელ ვოლკოვთან ერთად, გავემართეთ
პრეზიდენტის რეზიდენციისაკენ.

პრეზიდენტის რეზიდენცია იერუსალიმში ორდობესავით
ვიწრო ქუჩაზე დგას. აქ, რასაკვირველია, ორი მანქანა ერთმა-
ნეთს გვერდს ვერ შეუვლის. ქუჩა ისე კი ლამაზია, კონტად
გამწვანებული. რეზიდენცია-კანცელარიაც პატარა, მაგრამ ლა-
მაზ შენობაშია მოთავსებული.

შევედით ვიწრო ჭიშკარში. ვიწრო კორიდორში, ვიწრო
კარებში და აგერ პრეზიდენტის კაბინეტიც. კედელზე ვებერთე-
ლა სურათი „იუდეველთა გოდება იერუსალიმის კედელთან“.

მართლაც, კარგი ნ. წარმოებია ეს სურათი.

აგერ თავად პრეზიდენტიც. 76 წლის მოხუცი ბენ-ცვი. საქ-
მით — პრეზიდენტობის გარდა — აღმოსავლეთის ებრაელთა
ცხოვრების შემსწავლელი ინსტიტუტის ხელმძღვანელი; პრო-
ფესიით — ფილოლოგი-ისტორიკოსი. ამდენად ჩვენი ქვეყნის
ისტორიაც აინტერესებს. გაიმართა საყურადღებო მეცნიერუ-
ლი საუბარი სემიტოლოგიისა და არაბისტიკის საკითხებზე. ეს
ხომ ჩვენი აკადემიკოსის ვიორგი წერეთლის სტიქიაა. აკაკი
შანიძეც ამ საუბრის აქტიური მონაწილეა; საუბარში მონაწი-
ლეობდნენ აგრეთვე ცნობილი ებრაელი მეცნიერები, მათ შო-
რის, რასაკვირველია, პროფესორი ვარდიც.

პრეზიდენტი დიდად დაინტერესდა საქართველო-პალესტი-
ნის უძველესი ურთიერთობით, რაზედაც საკმაოდ ვრცლად
ილაპარაკეს ჩვენმა მეცნიერებმა და პროფესორმა ვარდიმ.

ჩვენი ორი ქვეყნის ისტორიაც ძალიან ჰგავს ერთმანეთს. გვიტოვრა ბენცვიმ. — ჩვენცა და თქვენც დიდხანს თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას და, აი, აგერ ახლა, მე-20 საუკუნეში მივიღეთ იგი, თქვენც ცოტა ადრე, ჩვენ კი ამ ათიოდე წლის წინადღო.

დიდი შთაბეჭდილება მოახდინეს პრეზიდენტზე ჩვენმა მეცნიერებმა და მანაც გვთხოვა ვეწვიოთ მას პარასკევს მის ინსტიტუტში.

ჩვენ გადავწყვიტეთ სწორედ იქ, მის ინსტიტუტში, გადავცეთ პრეზიდენტს ჩვენი საჩუქარი, ლაილაშის მე-12 საუკუნის ებრაული ხელნაწერის მიკროფილმი — ეს უნიკალური ძეგელი ხელნაწერი.

იერუსალიმში თვალის ერთ დახამხამებაში ღამდება, თითქოს ფარდა დაუშვეს და მოქმედებაც დამთავრდაო. მაგრამ მთვარიანი ღამე აქ გასაგიჟებელია, პალესტინური მთვარიანი ღამე (თუმცა სად არაა იგი გასაგიჟებელი!).

მე ჩემს აივანზე ვზივარ და არ მეძინება.

წავიდნენ თავის ოთახებში აკაკი შანიძე და გიორგი წერეთელი... და სძინავთ კი მათაც?

„რუსთაველის ნაკვალევზე“... კარგად მიკარნახა ეს სათაური ჩემი სტრიქონებისთვის ჩემმა წინათგონობამ ინდოეთში.

მივდევთ, მივდევთ „რუსთაველის ნაკვალევს“, ნუთუ ვერაფერს მივაკვლევთ, ნუთუ ვერაფერს ვნახავთ? ნუთუ აქ-დამთავრდა და გაქრა კიდევ უდაბნოს მდინარესავით მისი კვალი?

უნდა ვნახოთ უეჭველად, უნდა ვნახოთ!

უნდა დაგვრთოს ნება ბერძნების პატრიარქმა ნაწილობრივ მაინც გავწმინდოთ კედლები, ნაწილობრივ მაინც გავთხაროთ ადგილი, სადაც, ლეგენდის მიხედვით, ჩვენი გენიალური წინაპრის საფლავია. უნდა ჩავიხედოთ ჯვარის მონასტრის ქართულ, ბერძნულ და არაბულ ხელთნაწერებში. თუნდაც მხოლოდ მე-12-13 საუკუნეების ხელთნაწერებში.

უნდა დაგვრთოს ნება...

მაგრამ გადმოვა კი იგი იორდანიიდან ისრაელის იერუსალიმში?

ისურვებს ჩვენთან შეხვედრას?

ვინ იცის რა ხასიათზეა ბერძენი პატრიარქი, როგორ უყუარებულა რებს საბჭოთა მეცნიერებას, ან საერთოდ მეცნიერებას?

27 ოქტომბერი

დილა ადრიანად, ჯერ კიდევ იერუსალიმის ძილში, შორიდან ისმის ზარების ბოხი ხმა.

ისევ ცხელი დღე გათენდა. საამურად აჭიკჭიკდნენ ჩიტები. ქუჩებსა და ეზოებში აფრთხილდნენ აქაური ვვრიტები. საქმეზე დაიძრა ხალხი.

სკოლებისაკენ დაიძრნენ მოსწავლეები. აირივნენ ერთმანეთში ავტომანქანები.

გუშინ, პრეზიდენტთან შეხვედრამდე, იერუსალიმიდან თელ-ავივს გავემგზავრეთ, ჩვენს საელჩოში გამოსაცხადებლად. სამწუხაროდ, გზაზე ვოლკოვის მანქანა გაგვიფუჭდა და უკანვე დავბრუნდით.

ამ დღით ავგუსტინეს მშვენიერი „შევროლე“ მიგვაქროლებს თელ-ავივისაკენ.

გადახრუკული ქედები, ველები და გორაკები.

როგორ მოხდა, რომ ამ ყოვლად უნაყოფო მიწაზე მშვენიერი ნაყოფიერი ადგილი იპოვა ორმა უდიდესმა რელიგიამ: იუდეიზმმა და ქრისტიანიზმმა? რელიგიებმა, რომელთაც შემდგომში მთელი კულტურული მსოფლიო მოიცევს?

რატომ გადაიქცა ეს ხრიოკი მიწა წმიდა მიწად, რომელსაც საუკუნეების განმავლობაში დაუზოგავად აკლავდნენ თავს სამი მსოფლიო რელიგიი უთვალავი არმიები?

რატომ გოდებდნენ ამ მიწიდან აყრილი ადამიანები ორი ათასი წლის განმავლობაში: „არ დავდუმდები სიონისათვის და იერუსალიმისათვის არ მოვისვენებ“. ან: „უკეთუ დაგივიწყო შენ, იერუსალიმ, დავიწყებულ იქნეს მარჯვენე ჩემი“, ან: „მდინარეთა ზედა ბაბილონისათა მუნ დავსხედით და ვსტიროდეთ, ოდეს მოგიხსენეთ შენ, სიონ“...

ასე იფიქრებს ადამიანი დღეს, როცა ამ მიდამოებს გასცქერის. მაგრამ ბალესტინა წინათ ხომ დიდებული ბუნებით იყო ცნობილი. უმდილრესი ბალ-ვენახებით, ტყეების მასივებით,

მწვანით მოსილი გორაკებით. საუკუნეებს ბევრი რამ მოუსპობია ამ მიწაზე, გამოუქარავს თვითონ მიწაც და ნაყოფისათვის აწვენი გაუშვრია.

ჩვენი მანქანა მიქრის ჩრდილო-დასავლეთისკენ, თელ-აგვისკენ, მკვრივი გუდრონის გზით.

ეს გზა იერუსალიმის ციტადელის ცნობილი კედლიდან, იაფას კარებიდან გამოდის.

გაცხოველებით ამწვანებენ ისრაელის ხელმძღვანელები გზისპირეთის გორაკებსა და ხრიოკ ველებს. უმეტესად ნაძვითა და აქაური ნიადაგისადმი შეგუებული თავისებური მცენარეებით. წარმოუდგენელი კია, — სანამ გაიზრდებოდნენ და თავისსავე სინესტეს შეინახავდნენ, რითი ისაზრდობენ ამ უწყლო მიწაზე ეს მცენარეები. სახელმწიფო, ეტყობა, უდიდეს თანხებს ხარჯავს გამწვანებაზე; აქა-იქ ხეხილის ბაღებიც ჩაუყრიათ ახლახან.

ახალი ნერგები შეშინებულებივით გამოიცქირებიან.

რაც უფრო ვუახლოვდებით ზღვისპირის ზონას, მწვანე ფერი სულ უფრო მეტად და მეტად იმარჯვებს. აქ უკვე სუბტროპიკული კლიმატია.

ისრაელის მიწების უბედურება უწყლობაშია. აქ მთელი მიწებიდან მხოლოდ ერთი მეათედი ირწყვის, ხოლო დანარჩენის ბედი ღმერთს აბარია. ამიტომაცაა, რომ მარცვლეული კულტურის წარმოება აქ ძალზე სუსტად ყოფილა განვითარებული. ყველაზე მეტად პალესტინაში ციტრუსებს გაუხარიათ. უახლოვდებით ზღვისპირეთს და თქვენ თვალწინ გადაიშლება შესანიშნავად მოვლილი, მუხებივით მაღალი ციტრუსების მწვანე პლანტაციები. სახელმწიფოს შემოსავალშიც ძირითადი ადგილი სოფლის მეურნეობიდან ციტრუსებს სჭერიათ.

როგორც გვითხრეს, მიწების დიდი უმეტესობა აქ მსხვილი ტრესტების ხელში ყოფილა, სადაც მცირე წილი როდი ჰქონია ინგლისურ და ამერიკულ კაპიტალს. ტრესტები იჯარით აძლევენ მიწას კაპიტალისტურ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს და ცალკეულ პირებს.

ყოფილა ისრაელში სასოფლო-სამეურნეო არტელებიც. მათ „კიბუცებს“ უწოდებენ. ჩვენ კიბუცი არ გვინახავს. მაგრამ

ჩვენ ხომ, საერთოდ, არ გავცნობივართ ისრაელის არც სამეურ-
ნეო და არც პოლიტიკურ ცხოვრებას; ამისთვის ჩვენ არც დრო
გვექონდა და ჩვენს გეგმაში იგი არც შედიოდა. ჩვენი მიზანი
კონკრეტული, სამეცნიერო ხასიათისა იყო და ვცდილობდით,
რეგლამენტით მკაცრად შეზღუდული ჩვენი დრო, მაქსიმალუ-
რად მხოლოდ ჩვენს საქმეზე გამოგვეყენებინა. ასეც მოვახერ-
ხეთ.

მაგრამ, თუ მაინცდამაინც, ჩვენს დღიურებში შიგადაშიგ
რასმე ჩავიწერთ, ისრაელის ცხოვრებიდან, ეს მხოლოდ თავი-
სუფალ დროს, როცა ჩვენ საქმეს ამით არაფერი დააკლდება.

აგერ, ახლაც, მანქანაში აბა რა საქმე გვაქვს, ჩავიწეროთ
ზოგი ძველი, ზოგი ახალი რამ ცნობა:

ჩვენს მკითხველს, ალბათ მოეხსენება, რომ ებრაელთა ნაციის
ზიბლიური მეთაურის იაკობის მეორე სახელი ისრაელი იყო,
რომ აქედან წარმოდგა ებრაელთა სახელმწიფოს დღევანდელი
სახელწოდებაც. ჩვენი საღმრთო სჯულიც ხომ ასწავლიდა ჩვენს
წინაპრებს სკოლაში: „...იაკობის შთამომავლობა ძლიერ გამ-
რავლდა და შეიქმნა დიდძალი ხალხი, რომელსაც დაერქვა ებ-
რაელები ანუ ისრაელები“.

ახლანდელი ისრაელი 1948 წელს დაარსდა. იგი ხმელთა-
შუა ზღვის სანაპიროს, წინააზიის მნიშვნელოვანი სახელმწი-
ფოა. აქ ძირითადად ებრაელები ცხოვრობენ და ცოტაც არაბე-
ბი. სახელმწიფოს დედაქალაქი 1950 წლიდან იერუსალიმია.
ისრაელის მთავარი ქალაქებია თელ-ავივისა და იერუსალიმის
გარდა იაფა, ხაიფა. იერუსალიმში ახლა 200 ათასზე ცოტა მე-
ტი მცხოვრებია.

ამასობაში ჩვენ გავიარეთ რამლა, ეს ზღვისპირეთის პატა-
რა ქალაქი და უკვე თელ-ავივის მივუახლოვდით.

შევედით ციტრუსების დიდებულ პლანტაციებში.

თელ-ავივი სრულიად ახალი ქალაქია. ეტყობა, იგი ელვის
ხისწრაფით იზრდება. შენობების არქიტექტურა ზღვისპირის
კურორტის შესაფერია. სამ-ოთხსართულიანი ერთი ზომის თეთ-
რი სახლები, წინ მზის საჩრდილებელი ფართო ტილოებით
აფრებიან თეთრ ხომალდებსა ჰევანან; ქალაქი კარგადაა გამ-
წვანებული ბაღებითა და სკვერებით.

მალაზიები... სავაჭროები... მალაზიები... სავაჭროები... ბუ-
ჩუაზიულ ქვეყნებში ყველგან ბევრი მინახავს, მაგრამ ამდენი
მალაზია და სავაჭრო — არსად. მუშტარი აქაც ნაკლებად

საბჭოთა საელჩოში გამოცხადებისა და საუბრის შემ-
დეგ ჩვენ შევდივართ ერთს მალაზიაში. რასაკვირველია, ვლა-
ბარაკობთ ქართულად; უცებ მალაზიის პატრონი, ახალგაზრდა
კაცი, გვიანლოვდება და გახარებული ქართულადვე გვე-
კითხება:

— თქვენ ქართული იცით?

— ვიცით, — ეუბნება აკადემიკოსი აკაკი შანიძე.

არონ ბაღდადიშვილი აქ დაბადებულია, ბაღესტინაში. მამა-
მისი რევოლუციამდე წამოსულა აქეთ საქართველოდან. იგი,
აგერ ახლახან გარდაცვლილა და ქართული ენის კარგი მცოდნე
ყოფილა. ებრაული კი არა სცოდნია. დედაჩემი ახლაც ნატრუ-
ლობს ხრამულსაო, ამბობს არონი. აგერ მისი ახალგაზრდა დაც
და ბიძაშვილიც მოგვიანლოვდნენ. ესენი უფრო დამტკრეუ-
ლად ლაბარაკობენ ქართულს; ხოლო, თუ ყველა მათგანი ნაინც
ქართველ ებრაელთა თავისებურ კილოზე უქცევს, სავსებია:
წმინდა იმერული, ქუთათური ქართულით გვესაუბრება ისრაელ
რიჟინაშვილი, სამოცდახუთიოდე წლის კაცი, რომელიც საქარ-
თველოდან ამ ორმოციოდე წლის წინ წამოსულა. ისრაელ რი-
ჟინაშვილს, ბუნებრივია, არონ ბაღდადიშვილზე მეტად
აინტერესებს საქართველოს ამბები. ბევრი ძველი ნაცნობი და
ბევრი ძველი ამბავი მოიგონა. ბევრი საერთო ნაცნობი აღმოგ-
ვაჩნდა ჩვენ და ისრაელ რიჟინაშვილს.

თვითონ რიჟინაშვილი, ეტყობა, ხელმოკლედ ცხოვრობს და,
საერთოდ, როგორც ესენი ამბობენ, ქართველ ებრაელებს ბა-
ღესტინაში ბედი არ უღიმით. მართალიც იქნება, აქ ბაღესტი-
ნაში დღეს თავმოყრილია კომერციული მსოფლიოს გამოქნი-
ლი, გამოქეჩილი სვაგები; აბა შეებით და გაუწიეთ მათ კონ-
კურენცია!

ხელმოკლედ ცხოვრობენ, უჭირთ ქართველ ებრაელებს ცი-
ციაშვილებს, გორელიშვილებს, ელიგულაშვილებს, ბალვაშვი-
ლებს, აპრიამაშვილებს, ჯანაშვილებს... დედიაშვილებს... მათ

რაღაც თავისი გაერთიანებაც კი შეუქმნიათ აქ, ქართველ ებრაელთა გენერალური კომიტეტი, მაგრამ ეს საქმეს შევლის?

აქვე, დღევანდელი დღის დღიურში, მინდა გადმოვიტანო ამ მხრივ დამახასიათებელი ეპიზოდი, რომელიც შემდეგში შეგვემთხვა:

სიცხიან ნაშუადამევს, მიძინებული იერუსალიმის მთავარ ქუჩაზე, იაფას ქუჩაზე, დავსერირობდით მე და აკადემიკოსი ვიორგი წერეთელი. ერთი მოხუცი მათხოვარი აგვედგვნა, მოგვდევს და ებრაულად რაღაცას გვეუბნებოდა. მე ისე, გართობის მიზნით, შემოვუბრუნდი და ქართულად ვეუბნები: — „კაცო, ვინა ხარ, რასა გვთხოვ მეთქი?“ „ფული მინდა, ფული მინდაო“, — ებრაული ქართული კილოთი სხაპასუხით მომყარა გამოცოცხლებულმა მოხუცმა.

შალომ პაპისიმედაშვილი, სტამბოლელი, ქართველი „გურჯი“ ებრაელი ყოფილა. იგი სასტიკად ემდურის ისრაელის საგადასახადო სისტემას. „მე რომ სხვა ქვეყანაში მოვხვდე, ჩემთანა პროპაგანდისტი ამ სისტემის წინააღმდეგ სხვა არ იქნებოდა. გამწმინდეს, გამაკოტრეს; ეს ისეთი რამ არის — ათასი რომ გქონდეს, ასზე დაგიყვანებენ, ასი რომ გქონდეს, ათზედაო“. შალომს ოდესღაც ორი საწვრილმანო სავაჭრო დუქანი ჰქონია, ვერ გაუძლია გადასახადებისა და კონკურენციისათვის და აგერ, ახლა ხურდაფულების სამათხოვროდ გამოსულა იერუსალიმის ქუჩებში. ჩვენც ვაჩუქეთ ცოტა. „სხვის ჩუქებას შენს გურჯს აჩუქო, არ გირჩევნიაო“? — გვეუბნება შალომი.

მერე კი ყოველ საღამოს ჩასაფრებული გვყავდა შალომ პაპისიმედაშვილი იაფას ქუჩის თავში. საცოდავი რადიკულიტს ისე მოეშალა, ყოველი ნაბიჯის გადადგმისას ძირს დავარდებოდა გვეგონა. ერთის კენესითა და ვაივიშით მოგვეყვებოდა უკან. მოგვეყვებოდა და წყევლს და თავის დღესა და გაჩენას.

ეტყობა, მეტად მძიმე ტვირთად აწევს ისრაელის სახელმწიფოს იორდანიასთან საომარი მდგომარეობის ასეთი გაუთავებელი, ხანგრძლივი ტვირთი. დიდი გადასახადები, დიდი შეზღუდვები; ამის გამო — ზღაპრული სიძვირე სახელმწიფოში. ეს

ჩვენ, ჩვენდა სამწუხაროდ, ჩასვლისთანავე, სასტუმროშივე ვიგრძენით.

თელ-ავივიდან გვიან დაგბრუნდით იერუსალიმს. ზნობილი
ქალაქს მაინცდამაინც არ ამშვენებენ დიდი რეკლამები.

28 ოქტომბერი

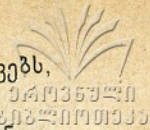
დღეს დილით, სანამ ჯვარის მონასტერში წავიდოდეთ, პროფესორმა ვარდიმ მიგვიწვია თავის ლექციაზე, რომელსაც იგი უკითხავს პალესტინაში ახლადჩამოსულ ახალგაზრდობას, განსაკუთრებით — ამერიკელ ებრაელებს. ახალგაზრდები დიდად დაინტერესდნენ ჩვენი მისიით იერუსალიმში და საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი მომენტიც, რომლებზეც მათ გატაცებით უამბო პროფესორმა. განსაკუთრებული სიყვარულით მოუთხრო მან სტუდენტებს „ვეფხისტყაოსნისა“ და შოთა რუსთველის შესახებ, შოთა რუსთველის ეპოქაზე, საქართველოს როლზე პალესტინის ისტორიაში.

ვარდიმ კათედრასთან მიიწვია აკადემიკოსი გიორგი წერეთელი. დიდი გულისყურით მოისმინა ახალგაზრდობამ მისი მოხსენება ინგლისურ ენაზე ქართული კულტურის შესახებ.

დღეს ჩვენ მიწვეული ვართ პრეზიდენტ ბენ-ცვის ინსტიტუტში, იერუსალიმის უნივერსიტეტის ახალ შენობაში. ვერ წარმოიდგენთ, როგორ გაახარა პრეზიდენტიც და ებრაელი მეცნიერებიც ჩვენმა საჩუქარმა — ლაილაშის მე-12 საუკუნის ებრაული ხელთნაწერის მიკროფილმმა. იგი მართლაც უნიკალური ტექსტი აღმოჩნდა. ასეთი უნიკალური მხოლოდ ალექსანდრის ებრაული ხელთნაწერი ჰქონიათ მათ, თავის ბიბლიოთეკაში. დიდი მოწიწებით შეინახეს ჩვენი საჩუქარი ინსტიტუტის ძველ ხელთნაწერთა კოლექციაში. უსაზღვრო მადლობა მოგვახსენეს.

ჯვარის მონასტერს ნაშუადღევს მივადექით.

აკადემიკოსი აკაკი შანიძე მაშინვე შესასვლელი კარების ზღურბლის წარწერას ჩაუჯდა. მას გადაწყვეტილი აქვს პირველ რიგში შედმიწვევით ეს წარწერა შეისწავლოს. ამოიკითხა

ახალი სიტყვა „მზგეფს“... ჩაჰკირკიტებს შემდეგ სიტყვებს, შემდეგ ასოებს.

მე და აკადემიკოსი გიორგი წერეთელი შევგლისთანავე მარჯვენა სვეტს მივაღექით. სად უნდა ყოფილიყო აქ დიდი შოთას პორტრეტი? თან ბიკენტიუსიც შემოგვყვა. აღარ გვცდილდება, სურს რაღაც დახმარება გაგვიწიოს, სულით და გულით სურს, მაგრამ რა, როგორ?

შემოვუარეთ სვეტს ირგვლივ, შემოვუარეთ საკურთხეველის მხრიდანაც. აი, აგერ, სვეტის მთელ სიმაღლეზე მაქსიმე აღმსარებელი და იოანე დამასკელი,—გვიჩვენებს ბიკენტიუსი. გიორგი წერეთელი კითხულობს ბერძნულად: „მაქსიმე აღმსარებელი“, „იოანე დამასკელი“. სწორედ აქ, აი აქ უნდა იყოს რუსთველიც, — ვამბობთ ჩვენ. წმიდანთა შორის დარჩენილი ადგილი დღეს მთლიანად ლურჯი, შავი საღებავითაა დაფარული, მაგრამ აი აქ, ეტყობა, რაღაც უნდა ყოფილიყო და შემდეგ შეგნებულად წაუშლიათ. კარგად ვაკვირდებით ამ ადგილს: ერთგან, საღებავის ქვეშ, რაღაც ძნელად გასარჩევი კვალია ამობურცული. ჩვენ დიდხანს შევცქერით ამ კვალს, აკაკი შანიძეც თავს ანებებს თავის საქმეს და ჩვენ გვეირთდება. სასწრაფოდ სანთელს ვანთებთ და ამობურცულ ადგილს გვერდიდან ვაშუქებთ. ამობურცული ადგილები სანთლის შუქზე გარკვეულ ჩრდილს გვაძლევენ. დაბეჯითებით, თვალმოუშორებლად ვაკვირდებით სვეტის ამ ადგილს და ჩვენი მეცნიერები ხმადაბლა, დაფარული მღელვარებით მოულოდნელად კითხულობენ: „ამისა დამხატ“... „ამისა დამხატავსა“ უსათუოდ „ამისა დამხატავს“, — ამბობს გიორგი წერეთელი, — აქაა წარწერა, ცნობილი წარწერა, მივაგენით. მე აღფრთოვანებული ვახალისებ ჩვენს მეცნიერებს ახალი და ახალი სიტყვების ამოსაკითხავად. ისინიც თვალმოუშორებლად ჩაჰკირკიტებენ სვეტს. მერე მე, წარწერის ქვემოთ, მუქ ლურჯ, შავ საღებავს კარგად ვაკვირდები, აქ კიდეც რაღაც არის ამობურცული. ეს ხომ თითებსა ჰგავს, თითების ლანდს, თითების კვალს. აგერ თვალის, ნამდვილად თვალი... აკაკი შანიძეც ადასტურებს, რომ იგიც თითქოს ამჩნევს თითებისა და თვალის კვალს. გიორგი წერეთელიც ამჩნევს. თითების კვალია, თვალის კვალია, — ვადასტურებთ

3. პალესტინის დღიური.

ერთმად. ბერძენი ბერიც დიონისიოც გვიდასტურებს. კიდეც ქუდი, ესეც მეორე ხელი... ნამდვილად, მეორე ხელი.

მივაგენით. ნამდვილად მივაგენით. აქ არის პორტრეტი...
და ნამდვილად რუსთველის პორტრეტი, სხვისა არავის!

მაგრამ, რა მდგომარეობაშია ახლა იგი? კიდეც რომ გავწმინდოთ, რა დაგვხვდება შავი საღებავის ქვემოთ, ვნახავთ კი მის სახეს წაურყვენელსა და შეუბღალველს? ან როგორ შეიძლება გაიწმინდოს იგი ამ მუქ-ლურჯი, შავი საღებავისგან ისე, რომ თვითონაც არ გაქრეს და წაიშალოს. არა, გაწმინდა არ შეიძლება უნდა მოინახოს სხვა რაიმე საშუალება, რომ საღებავის ქვემოთ გადავიღოთ იგი. ხომ არის ასეთი საშუალებანი დღევანდელს ფოტოტექნიკაში. ხომ არიან ასეთი ფოტოსპეციალისტები? არის, არიან, უნდა ვეძებოთ, უნდა ვიშოვოთ.

ახლა ამ ბოძს მეორე მხრიდანაც მოვუარეთ, აქედანაც მივანათეთ სანთელი, აქაც რაღაც წარწერის კვალი ჩანს; მერე წინა ბოძთან მივედით, აქაც რაღაც შეიმჩნევა, დავტრიალდით, ყველა სვეტსა და კედლებს შემოვუარეთ...

მამ ქართული წარწერები, ზოგიერთი ქართული ფრესკა სადღაც ღრმა შავ საფარველს ქვემოთ კიდეც ცოცხლობს, სულ არ გამქრალა! კარგი მახვილი თვალი მას კიდეც შეამჩნევს, ისე როგორც შავ ღამეში შორს შეამჩნიო მონასტრის თეთრი სვეტები. მათ, ამ წარწერებს, ამ ფრესკებს თითქოს ახლა სული ეხუთებათ და, ჩვენი ხმის გაგონებაზე, იშმუშნებიან, დაგუდული ხმით თვისკენ გვიხმობენ და შეველასა გვთხოვენ.

არა, აუცილებლად უნდა ვნახოთ ბერძენთა პატრიარქი, უნდა დაბეჯითებით ვთხოვოთ მას ამ კედლებისა და სვეტების გაწმინდის ნებართვა. უნდა დავითანხმოთ იგი, უნდა გავწმინდოთ ეს კედლები, ეს სვეტები.

— რასა ჰგავს ეს, რა ხელმა წარყვნა და წაშალა ეს დიდებული სიძველენი — ხმამალლა გამოვთქვამთ ჩვენს აღშფოთებას. ახალგაზრდა ბერი ბიკენტიუსი თავს უფრო დარცხვენილად გრძნობს, ვიდრე დიონისიოსი.

— გთხოვთ, მობრძანდეთ ჩემთან სენაკში, თითო ჭიქა ყავა მიირთვათ, — გვთავაზობს თავის მასპინძლობას ბიკენტიუსი.

ბიკენტიუსის საკანი მეორე სართულზეა. ფართო თეთრი ქვის კიბეებზე მისი პატარა ფინია წაგვიძღვა ხტომითა და მანჭვა-გრეხით. ეს ფინია ბიკენტიუსის ალბათ ყველაზე უფრო მეგობარია.

ყრუ სიჩუმეში შევადეთ ძველი საკნის კარები. პატარა მაგიდა, ბამბუკის ორიოდ სკამი, დაბალი დაულაგებელი და უხალისო ლოგინი. კედლებზე ძველი ვაზეთებიდან ამოჭრილი, გაყვითლებული სურათები (საბერძნეთის რომელიღაც მეფის ოჯახი), კუთხეებში პატარა ხატები, მაგიდაზე მოხდენილი ახალგაზრდა ქალის ფოტოსურათი, ბიკენტიუსის თქმით — მისი ბიძაშვილის პორტრეტი.

ბიკენტიუსს თითქოს თვალი ახლა აეხილა, გაიგო სად იმყოფება, რა შენობის კედლებში, რა სამყაროში. გიორგი წერეთელი ურჩევს მას, რომ თავისი მომავალი მან, არქიტექტურული ინსტიტუტის სტუდენტმა, ამ მონასტრის მეცნიერულ შესწავლას მოახმაროს და იგიც სწორედ ამ გზით გახდება სახელოვანი კაცი. ბიკენტიუსი თანახმაა.

მოსაღამოვდა, ჩვენ მონასტრის ბაღში გავედით. ზეთისხილის დიდ ბაღში, დასავლეთის ფერდობზე რომ არის შეფენილი, ჯვარისებურად განლაგებული ხეებით. ბერები გვეუბნებიან, რომ მონასტრის ძველი სასაფლაო ოდესღაც აქ იყო. საცხებით შესაძლებელია.

მონასტრის ეზოში, მიწაში კი არა, კლდეში ჩათხრილია ვეებერთელა გვირაბები. ეს, როგორც ჩვენი მეცნიერები ამბობენ, ჩვენი წელთაღრიცხვამდელი, რომაული ეპოქის კატაკომბებია. ჩასძახებ შიგ და მიწა გუგუნებს და გუგუნებს. შიგ ჩაშვება აგრე იოლად როდი მოხერხდება, წინათ იქნებ კიბეები ჰქონდა ჩასავლელად, ახლა იგი აღარ ჩანს, თოკით თუ ჩაეშვები. ეტყობა, იქ რაღაც დარბაზებია, საწყობები, წყალსაცავები. იქნებ სამარხებიც და აკლდამებიც. საჭიროა მათი შესწავლა არქეოლოგიურად, საერთოდ, ყოველმხრივი მეცნიერული შესწავლა. თუმცა ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ აქ რაიმე ისტორიული მნიშვნელობის განძის ან ძეგლის პოვნა დღეს წარმოუდგენელია. იერუსალიმში ასეთი გვირაბები კი არა, უფრო

ღრმა აკლდამებიც სამარხებიც, ქარიშხლიანი ისტორიის მან-
ძილზე გაუძარცვავე ერთიც არ გადარჩენილა.

მზე ჩადის ზეთისხილის ხეებში.

რა ზვიადი სანახავია აქედან, უკანა ფასადიდან, ჯვარის
მონასტერი. ნამდვილი ციხე-სიმაგრეა, ბასტილიასა ჰგავს. ამ
კედლებზე, განსაკუთრებით მონასტრის უკანა მხრიდან, ჩიტიც
კი ვერ გადაფრინდება, როგორც იტყვიან.

მონასტერში დღეს ორას სამოცდაათ ოთახამდეა. თავის
ღროზე იქ ოთხას ოთახამდე ყოფილა და შიგ ერთდროულად
ორასზე მეტ ბერს უცხოვრია.

დაღამდა სწრაფად, იერუსალიმურად... მონასტერს თავზე
დაადგა ქათქათა მთვარე.

შორიდან — ზარის გაბმული ხმა, გაბმული ზუზუნნი... ნაზა-
რეთიდან? გოლგოთიდან? ბეთლემიდან?

„მწუხრისა ზარი, მწუხრისა ზარი...“

დავბრუნდეთ ქალაქში, სასტუმროში.

ჩვენი იერუსალიმში ჩამოსვლის ამბავი, განსაკუთრებით
მას შემდეგ, რაც პრეზიდენტმა მიგვიღო აქაურმა გაზეთებმა
თავის მკითხველებს სენსაციურად აცნობეს, თავისებურად,
ფერადფერად. მაგალითად, ერთმა გაზეთმა ასე:

— იერუსალიმში საბჭოთა კავშირიდან ჩამოვიდა სამი
ქართველი მოღვაწე, რომელნიც ეძებენ საფლავს ძველი ქართ-
ველი პოეტისა, რომელსაც საქართველოში სატრფო ცოლად არ
გაჰყოლია, ჩვენში გადმოხვეწილა და სიბერემდი ლექსები უწე-
რიაო. მეორე გაზეთმა ასე: ქართველი პოეტი, რომლის საფ-
ლავსაც იერუსალიმში ჩამოსული საბჭოთა მეცნიერები ეძებენ,
ბალესტინაში მამლუქების წინააღმდეგ საომრად ჯამოუგზავ-
ნიათო.

დიდებული შთაბეჭდილება მოახდინა დღეს ჩვენზე იერუ-
სალიმის ახალმა უნივერსიტეტმა. არა მარტო მისმა ახლებურ-
მა არქიტექტურამ, ნათელმა აუდიტორიებმა და კაბინეტებმა
არამედ მისმა წესრიგმაც შიგ მეცნიერულმა ატმოსფერომ, თუ
შეიძლება ასე ითქვას. ყველაზე მეტად კი მისმა სიძველეთა
ფონდებმა, მათ შორის საოცარმა, მართლაც საოცარმა ებრა-

ულმა ხელნაწერებმა ცნობილი ყუმრანის გამოქვაბულიდან, იმ უძვირფასესმა და მრავალზე მრავალმა ებრაულმა ეტრატებმა, შემთხვევით არაბეთის ერთ კლდეში რომ აღმოაჩინეს და შემდეგ ამ ამბავმა მთელი გადატრიალება რომ მოახდინა ებრაელი ერის ისტორიაში, მათს რელიგიურ მოძღვრებაში. ისინი, ჩვენი წელთაღრიცხვამდელი ხელნაწერები, გაშიფრა და შეისწავლა ცნობილმა ებრაელმა მეცნიერებმა იადინმა.

სხვათა შორის, ამ დღეებში ჩვენ ამ მეცნიერთან ვართ მიწვეული. წავიდეთ, ვნახოთ.

29 ოქტომბერი

დღეს შაბათია. ებრაელების დასვენების დღე. უქმედღე. შაბაში.

წუხელ მზის ჩასვლისას მოკვდა ქალაქი. შეწყდა ყოველგვარი მოძრაობა. მარტო ჩვენმა მანქანამ გააღვიძა იგი მონასტრიდან დაბრუნებისას.

სასტუმროს სასადილოში რომ დავაგვიანეთ, ვახშამიც ვერსად ვიშოვნეთ, თუმცა ერთგან ღია სასადილო ვნახეთ, მაგრამ ფული არ მიიღეს, თუ ამ საღამოს აქ ვახშამობას აპირებდით, ფული დილით უნდა გადაგებადათო, ახლა კი ფულის მიღება არ შეიძლება, უქმეაო. გირაოდ პასპორტი მოგვთხოვეს. დღეს მზის ჩასვლამდე. მშვირები დავრჩით.

დღეს, დილით, ქუჩებში, ამ აურზაურიან შფოთიან ქალაქში — ბუზის გაფრენას გაიგონებ. მანქანა არ იძვრის, კაცი არ დადის, თითქოს ქალაქზე წყალბადის ყუმბარა გამსკლარაო. გუშინ, მზის ჩასვლიდან დღეს მზის ჩასვლამდე, სახლებში სხედან და ისვენებენ.

სასტუმროს სასადილოში ვისაუზნებთ გუშინდელი ცივი საჭმელით, სადილიც და ვახშამიც ასევე გუშინდელი დამზადებული მოგველის. სხვა რა გზაა, შევექცევით.

ისევ ჯვარის მონასტრისაკენ.

გადაწყდა: აკაკი შანიძე და გიორგი წერეთელი სასწრაფოდ ინახულებენ ისრაელის გამოჩენილ მეცნიერებს, რომელთაც ისინი ამ ზაფხულს გაეცნენ მოსკოვში ორიენტალისტთა მსოფლიო ყრილობაზე. არ შეიძლება მათ არ ჰყავდეთ ნაცნობი სპე-

ციალისტები ძველ წარწერეთა და ფრესკათა გადაღების საქმეში.

მაგრამ დღეს შაბათია. ისინიც ისვენებენ.

დღეს კვლავ ჯვარის კედლებსა და სვეტებს ვსწავლობთ.

როგორც ჩანს მაქსიმე აღმსარებელსა და იოანე დამასკელსაც ქართული წარწერები ჰქონიათ. ეს წარწერებიც ახლა გულმოდგინედაა წაშლილი. ასევე. ეტყობა, პეტრე და პავლე მოციქულებსაც ჰქონიათ ქართული წარწერა ოდესღაც. ხოლო გიორგი და ექვთიმე მთაწმინდელების ფრესკებზე უფრო აშკარად გავარჩიეთ: „გიორგი ქართველი“, „ექვთიმე ქართველი“. საკურთხევლის კარებზე კი, ზედა ჩარჩოზე, ჩანს ვერ შეუნიშნავთ, და მშვენიერი მოოქროვილი ასოებით დარჩენილა წარწერა ლეონ დადიანისა და მისი მეუღლის სულის მოსახსენებლად.

ჩვენი მეცნიერები მთელი დღის განმავლობაში შეუწელებელი ინტერესით ჩაჰკირკიტებენ, კითხულობენ, სწავლობენ ამ ძვირფას ქართულ სიძველეებს.

მე, იმ ადგილას, სადაც, ლეგენდის მიხედვით, შოთას საფლავი უნდა იყოს, იმ სვეტთან, რომელზედაც რუსთველის სურათია, იატაკს მაგრად ვცემ ფეხს: თითქოს რაღაც ყრუ, მეტად ყრუ გუგუნი მომესმის ქვემოდან. აქ, შედარებით, იატაკი თითქოს უფრო რბილია. ყრუდ ზანზარებს, ისევ ვიმეორებ... ისევ ყრუ გუგუნი:

რა უნდა იყოს?

ახლა გიორგი წერეთელმაც სინჯა, თითქოს მანაც იგრძნო რაღაც.

აკლდამა?

მაგრამ აკლდამა ფეხით მოისინჯება?

მეტად საინტერესოა...

არა, ეს ადგილი უსათუოდ უნდა გაითხაროს.

სალამოს სასტუმროში ვბრუნდებით. აუჰ, რამოდენა ხალხი ყოფილა იერუსალიმში, ქუჩებში ვეღარ გაივლი, ხალხი ფილანქნებზე გადასულა, მანქანებში არეულან; ხმაური, ყიყინი, გაულიათ კაფე-რესტორნები, მაღაზიები, კინოები.

ქალაქი გაცოცხლებულა და როგორ!..

მთელი ღამე აუტანელი სიცხისაგან ოფლად ვიღვრებით.

30 ოქტომბერი

კვირა დილით, ჯერ კიდევ ღამის ბინდ-ბუნდში, ზარების კონცერტი შორს, საღღაც შორს... ამალღების ტაძარში? ქრისტეს საფლავის ეკლესიაში?... ბეთლემში? გოლგოთაზე?

რომელიღაც მახლობელ ტაძარში საეკლესიო გუნდების გუგუნი, რაღაც მსგავსი ქართული ძველი სიმღერისა „შენ ხარ ვენახი“.

ზარების კონცერტი დილის ხუთის ნახევრიდან დაიწყო.

დილით ადრე გიორგი წერეთელმა დაურეკა ისრაელის გამოჩენილ მეცნიერს, ცნობილი ყუმრანის პერგამენტების სპეციალისტს პროფ. იადინს. იადინი შეგვპირდა: მყავს ასეთი კაცი, გამოჩენილი სპეციალისტი ძველი ძეგლების რესტავრაციისა, რომელმაც მსოფლიო სახელი გაითქვა ყუმრანის ძეგლების აღდგენაში. მალე, მართლაც, ჩემს ოთახში გაისმა ტელეფონის ზარის ხმა: ლაპარაკობს გერმანულ ენაზე სპეციალისტი ბიბერკრაუტი.

ჩვენ სასწრაფოდ დავსხედით მანქანაში და მისკენ გავექანეთ.

გულის ფანცქალით წავიყვანეთ მონასტრისაკენ მოხუცი სპეციალისტი. ელექტროფანრით გავუნათეთ შოთას პორტრეტი და წარწერა. ელექტროფანრის შუქზე კიდევ უფრო უკეთ გამოჩნდა იგი.

ბიბერკრაუტმა ყოველმხრივ გასინჯა პორტრეტისა და წარწერის ადგილი სვეტზე. დიახ, აქ პორტრეტი და წარწერა არის, — გვითხრა მან, — შეიძლება, შეიძლება მისი გადაღება, მხოლოდ ნაწილობრივი გაწმენდის შემდეგ, ინფრაწითელი სხივებით.

ხვალ დავიწყობ!

ხვალ მონასტერში მორიგეა ილუმენი დიონისიოს. ბიკენტისი ხვალ მონასტერში არ იქნება. დღეს პატივისცემა დიონისიოსს!

დღევანდელი დღეც ამით მთავრდება ხვალინდელის მოლოდინში.

თითქმის მთელი კვირა გავიდა, რაც ბერძენთა პატრიარქს ბენედიქტეს ჩვენი ჩამოსვლა ვაცნობეთ, მაგრამ იგი ჯერ არსად ჩანს. გადმოვა კი აქეთ, ისრაელის იერუსალიმში? თუ გავაწვილებს? მერე და შენც პასუხს მოსთხოვ თუ?

ბიბერკრაუტთან იმედი გვიცრუვდება.

ბიბერკრაუტი აშკარად გვისხლტება ხელიდან, საქმეს არ უნდა შეუდგეს. დღეს გვითხრა: ინფრაწითელი სხივებით სურათის გადასაღებად ორი კვირა მაინც დაიჭირდებაო. აქედან ფრესკის ნაწილობრივ გაწმენდას რვა დღე მაინც მოუნდება, დანარჩენი დრო მისი ფოტოგრაფიული სურათის მიღებასო. მართალია, ჩვენ მცირე დრო დავგრძეობთ, მაგრამ მაინც ვთანხმდებით ამაზე. მაშინ ბიბერკრაუტი გვეუბნება: მე ჯერ სადღაც მივდივარ, მხოლოდ ათი დღის შემდეგ შემიძლია დავბრუნდე იერუსალიმსო. ჩვენ კარგად ვერ ვხვდებით საქმე რას ეხება, ჩამოვუგდეთ ლაპარაკი გასამრჯელოზე, მაგრამ დახეთ, ამ ლაპარაკზე არ გამოგვყვება.

ახლაც არ ვიცით, რატომ გავგვისხლტა ბიბერკრაუტი ხელიდან. იქნებ არც ისე ჯიბესქელ მუსტრებად ვეჩვენეთ, ან იქნებ, პროფესორ იადინის წინაშე იუხერხულა ჩვენთან დიდ თანხებზე ლაპარაკი.

მასთან შეხვედრა ჩვენთვის მაინც უსარგებლო არ აღმოჩნდა. მისგან მნიშვნელოვანი მითითებები მივიღეთ წაშლილ ფრესკათა აღდგენის საქმეში.

დღეს დიონისიომ მოგვატყუილა, წაიღო გასაღები და მთელი დღე მონასტერში არ გამოჩენილა.

დავდივართ მონასტრის ეზოსა და სენაკებში.

სენაკები გაპარტახებულია. არცერთ მათგანს შესასვლელი კარები არა აქვს. კარ-ფანჯრები, ეტყობა, შეშად გამოუყენებიათ; აქ ხომ ამ რამდენიმე წლის უკან ისრაელის არმიის ნაწილები მდგარა. ბერძენთა იერუსალიმის საპატრიარქოს მიუქირავებია მათთვის ეს მონასტერი ყაზარმად. სენაკების კედლებზე ათასნაირ გამოსახულებებსა და „სურათებს“ ნახავთ, ისრაელის ჯარისკაცთა მდიდარი ფანტაზიის ნაყოფს. აგერ კბილებ-

დაღრეჭილი ჯარისკაცი, ეტყობა მეგობარმა უკვდავყო საყვარელი მეგობრის სახე; აგერ რაღაც მსხვილასობიანი ებრაული წარწერა, აგერ გრძელყურებიანი ძაღლი... ერთი სიტყვით, ახალი დროის ფრესკები და წარწერები...

იმედგაცრუებულნი, თითქოს ძაღლისაგან დაცლილნი, დაგბრუნდით საღამოთი უკან.

სასტუმროსთან დაბარებულებივით დაგვხვდა შალომ პაპისიმედაშვილი.

ეს გვინდოდა ახლა ჩვენ?

შალომის პაპა ცხინვალიდან გადმოსახლებულა ოდესღაც, როცა მამამისი სამი წლისა ყოფილა. მთელი ოჯახი შინ ახლაც მხოლოდ ქართულად ლაპარაკობს. თვითონ შალომმა კი, როგორც ამ ოჯახიდან მოწინავე კაცმა, რამდენიმე ენა იცის — თურქული, არაბული, ინგლისური, ფრანგული, გერმანული, „სპანიოლი“. ქართულად კი ასე ლაპარაკობს: — „ინგლისელების დროს იერუსალიმში ფარათი იყო, თათრებმა სიმტლე ქნესო...“ „ცოლი ხიანათი აღმომანდა, გამექცა, აღრე რომ გამეგო, გეთს მე თვითონ მივცემდიო“... „ქორწილში ყველგან მე მპატიჟებენ, რადგან ხაზანი ვარო (ხუმარა კაცი)“.

იერუსალიმისთვის ჩვენ უკვე ნაცნობი სტუმრები ვართ, შინაურები, ქუჩებში, კაფეშიც, სასტუმროშიც.

— იბოვეთ რამე? — გვეკითხებიან ჩვენთვის, რასაკვირველია, უცნობი ადამიანები მაღაზიებში, კაფეში, სასტუმროში.

— ვერა, ჯერ ამას პოვნა არ ჰქვია.

1 ნოემბერი

როგორც იქნა, მთელი კვირის ლოდინის შემდეგ, დღეს დილით რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის იერუსალიმის მისიიდან ტელეფონით დაგვირეკეს: ბერძენთა პატრიარქი ბენედიქტე დღეს შუადღის თორმეტ საათზე ჩამოვაო.

თორმეტის ნახევარზე ჩვენთან სასტუმროში მოვიდა აგვუსტინე, ჩავსხედით მის მანქანაში და წავედით.

როგორც აგვუსტინემ გვითხრა, ჩვეულებრივად, პატრიარქი ბენედიქტე ისრაელის იერუსალიმში გადმოსვლისას, თურმე ყოველთვის მხოლოდ რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის

მისიაში მოდის. ამჯერად კი მან შეხვედრა საბერძნეთის იერუსალიმის საკონსულოში დანიშნა.

რატომ საკონსულოში?

ამ გადაწყვეტილებას მართო პატრიარქი როდი მიიღება, — ამბობს არქიმანდრიტი ავგუსტინე, — ეს უფრო საერო ხელისუფალთა გადაწყვეტილება იქნება, ვიდრე საეკლესიოსი. ჩვენი მოლაპარაკება, ალბათ, დიპლომატთა მეთვალყურეობით ჩატარდება.

ვითომ პატრიარქს რაიმე შეეშლება? ვითომ იგი ასეთი გამოუცდელი და გულუბრყვილო იქნება? იქნებ საბერძნეთის ხელისუფალნი არ ენდობიან მას? მაშ რა საჭიროა დიპლომატიების ჩარევა, მათი მეთვალყურეობა მეცნიერთა და სასულიერო პირთა საუბარში? ჩვენ ხომ, ჩვენი ექსპედიციის მონაწილენი პოლიტიკურ საკითხებს სათოფედაც კი არ ვეკარებით, ჩვენ ვეძებთ მგოსნის საფლავს, მგოსნის სურათს, რაიმე წერილობით თუ მატერიალურ საბუთს 800 წლის წინ დაკარგული პოეტისა, რა უნდა აინტერესებდეთ ამ საქმეში დიპლომატებს, რატომ ასე გულმოდგინედ ერევიან ამ საქმეში?

საკონსულოს კარებთან დაგვხვდა ქსანოპულოსი და ორი ბერძენი მღვდელი.

აკვიყვანეს მეორე სართულზე, შედარებით სრულ დარბაზში.

პატრიარქი გრძელ სავარძელზე ფეხი-ფეხ-გადადებული ზის. მივესალმეთ, ჩამოვართვით ხელი მასაც და იქვე მდგომ სასულიერო თუ საერო პირებსაც, რომელთაგან ერთი საბერძნეთის ვიცეკონსული აღმოჩნდა, მეორე საერო პირი კი პატრიარქის თანაშემწე რომელიღაც დარგში და რუსული ენის მთარგმნელი. ბერძენი მღვდლები პატრიარქს ყვავებივით დაადგნენ თავზე. იქვე მივიდა ვიცეკონსულიც, თითქოს და — არ შეშინდე, ყველანი აქა ვართო.

ჩვენი საჩუქრების მიღების შემდეგ პატრიარქმა ჩამოსვლის მიზეზი გვკითხა.

პირველი წარსდგა აკადემიკოსი აკაკი შანიძე. მან პატრიარქს გადასცა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ეფრემ მეორის მშვენიერად, მხატვრულად გაფორმებული

წერილი, სადაც საქართველოს ეკლესიის მეთაური გულით და სულით მოიკითხავს ბერძენ კოლეგას, უსურვებს მას ხანგრძლივ სიცოცხლეს და თხოვს დახმარება აღმოუჩინოს ქართველ საზოგადო მოღვაწეებს მათს კეთილშობილურ საქმეში: მიანონ და შეისწავლონ საქართველოს გენიოსი პოეტის, მე-12 საუკუნის დიდი მოაზროვნის შოთა რუსთველის ცხოვრებასთან დაკავშირებული მასალები იერუსალიმის ჯვარის მონასტერში, რომელიც ამჟამად მისი, საბერძნეთის იერუსალიმელი პატრიარქის კუთვნილებაა.

ჩვენდა სამწუხაროდ და გასაოცრად რუსთველის გვარმა პატრიარქზე არავითარი შთაბეჭდილება არ მოახდინა, მისი კოლეგის მთელი ეს წერილიც მან როგორღაც ცივად, უგულოდ გადაიკითხა და შემდეგ შეკითხვით მოგვიბრუნდა: კონკრეტულად მე რასა მთხოვთო.

ახლა ლაპარაკი უშუალოდ ინგლისურ ენაზე გაიმართა პატრიარქსა და აკადემიკოს გიორგი წერეთელს შორის.

— ნაწილობრივი არქეოლოგიური გათხრები? არა, მე არ მოგცემთ ამის უფლებას; პალესტინის, იერუსალიმის მიწა წმიდა მიწაა.

— ჯვარის მონასტრის კედლების გაწმენდა? — არა და არა, არც ამის უფლებას მოგცემთ.

— ძველი ქართული ხელთნაწერების გაცნობა, ხელთნაწერებისა, რომლებიც როგორც თქვენ ამბობთ, ჩემს საპატრიარქო ბიბლიოთეკაში ინახება იორდანიაში? — ამის უფლებას იორდანის მეფე არ მოგცემთ. თუ გსურთ, ჩამოდით იორდანიაში და იქ ვნახთო.

— კი მაგრამ, ხომ შეიძლება ორიოდ დღით გვათხოვთ ჩვენი ძველი ხელთნაწერები, ისე, როგორც ჩვენ საბჭოთა კავშირიდან თვეობით ვუგზავნით ხოლმე უცხოელ მეცნიერებს მათთვის საინტერესო ხელთნაწერებს პარიზში, ლონდონში, ამერიკაში, სამუშაოდ, შესასწავლად. ანდა, თავად თქვენც ხომ ათხოვეთ ჩვენი ქართული ხელთნაწერები ამ რამდენიმე წლის წინ ამერიკელ მეცნიერ კლარკს და მიეცით საშუალება გადაეღო მათი ფოტოპირები, მიკროფილმები და წაეღო თავის ქვეყანაში? — აქ პატრიარქი ბენედიქტე პასუხობს:

— ეს ტიმოთემ დართო ნება ამერიკელს, ტიმოთემ რომელიც ჩემამდე იყო იერუსალიმის პატრიარქად, მე რომ ვყოფილიყავ, ამაზე არასგზით არ დავთანხმდებოდიო.

კარგად გაახსენდა შემდეგ ამ შემთხვევის გამო აკადემიკოს გიორგი წერეთელს იეზეკიელის სიტყვები: „ნუ ემსგავსებით გოდორს, აღსავსესა წიგნებითა“.

ერთი სიტყვით, ბერძენმა პატრიარქმა ბენედიქტე მეორემ ყველაფერზე უარი გვითხრა. ჩვენ შევცქეროდით ერთმანეთის მღვღვარე სახეებს ჩვენებურის თავშეკავებით. შევცქეროდით ბერძენების პატრიარქს, რომელიც თავის მხრივ ვიცე-კონსულს მისჩერებოდა: — აგე, ნახე, როგორ კარგად ვპასუხობო.

ჩვენს შეკითხვაზე: გინახავთ თქვენ რა მდგომარეობაშია დღეს ძველი ჯვარის მონასტერი-თქო? პატრიარქი უცებ წამოდგა; წავიდეთ ვნახოთ ერთი, ეგ რა მონასტერიაო. პირველად განიზრახა იმ მონასტრის ნახვა, რომლის ქირადაც ამას წინათ დიდი თანხა მიიღო საბერძნეთის ეკლესიამ ისრაელის სამხედრო უწყებიდან.

ბოროტი ენები ამბობენ, ბერძენების იერუსალიმელი პატრიარქი მონასტერს ჰყიდის კიდეც, მაგრამ მყიდველთან ფასში ვერ მორიგებულაო.

ჩაისხა თავისი მღვდლები ვასილი და ქრისანთი პატრიარქმა თავის მანქანაში, რომელიც მისთვის აგერ ამ დღეებში იორდანის მეფე ჰუსეინს უჩუქნია და მონასტრისაკენ დაიძრა.

ჩავსახედით ჩვენც ჩვენს მანქანაში და გავყევით.

მივედით მონასტერში.

გაიღო კარები და ჰოი საკვირველებავ, საბერძნეთის სამღვდელოების ეს უზენაესი პირები მონასტერში ისე შევიდნენ, პირჯვარი არ გადაუწერიათ, თითქოს ეს ქრისტიანული სამლოცველო კი არა, არამედ მიზგიითი, ან სინაგოგა ყოფილიყოს. და შევიდნენ ისე აბრიალებული თვალებით, კაცს ეგონებოდა, მონასტერში კი არა, ვილაც სისხლის სამართლის დამნაშავეს ოჯახში „ობისკზე“ მოვიდნენო.

პირდაპირ საღებავგადასმულ, წაშლილ, წარყვნილ ფრესკებსა და წარწერებთან მივიყვანეთ; თვალი აარიდა და სხვა მხარეს გაიხედა. ახლა იქეთაც იმ მხარისკენაც მივუთითეთ წაშ-

ლილ ფრესკებსა და წარწერებზე, მასაც თვალი აარიდა: ეს მონასტრის შემკეთებელი ხელოსნების, მუშების ბრალია, მათ რა იციან რასა ჩადიანო. ამ პატრიარქს ამჟამად აღარ გახსენებია თურქებისათვის დაებრალებინა ყველაფერი.

ისევ გავუმეორეთ ჩვენი სამი თხოვნა. ისევ კატეგორიული უარი ჩვენს სამთავე თხოვნაზე. — ფოტოსურათები გადიღეთ, ამის ნებას გრთავთ, კედლებს კი ხელი არ ახლოთო. შემდეგ იქვე მდგომ მონასტრის ბერძენ ბერებს მიუბრუნდა და წინადადება მისცა, ფოტოსურათების გადაღების დროს ამათ არ მოშორდეთო.

ქსანტოპულოსი ვირთხასავით შეძვრა საკურთხეველში. ტრაპეზის ძირში, იქ სადაც ქრისტეს ჯვრის ლეგენდარული ხის ძირია, ფარულად ღრმად გამოკვეთილ ქვაში მოთავსებული იყო ვერცხლის ყუთი, რომელშიდაც დიდი ოქროს ჯვარი იდო, ძვირფასი თვალ-მარგალიტით მოოჭვილი. ეს ჯვარი 1643 წელს შეუწირავს მონასტრისათვის ლევან დადიანის დავალებით ჯვარის მამას ნიკიფორე ჩოლოყაშვილს. ქსანტოპულოსიც იქ მივიდა და თავისთან მიიხმო პატრიარქის თანმხლები არქიმანდრიტები ქრისანთი და ვასილი.

სხვათა შორის, ეს ჯვარი და მასზე ქართული წარწერა აღწერილი და შესწავლილი არა აქვს არც ცაგარელს და არც სხვა ქართველ მოგზაურთ. ეტყობა იგი ჩვენამდე ცნობილი არ იყო.

და უცებ არქიმანდრიტ ქრისანთის ხელში გაიღვრა ამ უნიკალურმა ვერცხლის ყუთმა ქართული წარწერებით, ძვირფასი თვლებით მოჭედილმა ოქროს ჯვარმა. არქიმანდრიტის თვალეზი ელაგდნენ მტაცებლის თვალთა ელვარებით. ჩვენ დაბეჯითებით მოვითხოვეთ, არ წაეღოთ ადგილიდან ეს ჯვარი, რომელიც ჯერ მეცნიერულად შესწავლილი არაა; ეს მათ სასაცილოდაც კი არ ეყოთ. ჩვენ ვეუბნებით: ეს ჯვარიც და თვითონ ჯვარის მონასტერიც ახლა ხომ თქვენს ხელშია, ჩვენს თვალწინ ნუ ჩაიდნთ ასეთ საქციელს, წაიღეთ ხვალ ან ზეგ, როცა ჩვენ აქ არ ვიქნებით. არც ეს ეყოთ სასაცილოდ, ყურიც კი არ გვათხოვეს. განსაკუთრებული მტაცებლური, არაადამიანური თვისებები გამოამჟღავნა არქიმანდრიტმა ქრისანთმა. სისხლი აუვარდა თვალეზში და გაპრიალებულ ლოყებში.

ეს არქიმანდრიტი წონით დაახლოებით 160 კილო იქნებოდა.

მშვენივრად უწოდა შემდეგ აკადემიკოსმა აკაკი შანიძემ ამ არქიმანდრიტს: „არქიზანდიტი“.

მოიტაცეს ძვირფასი, ხელოვნების უნიკალური ნაწარმოები, დღემდე უცნობი ქართული წარწერით და სწრაფად ჩასხდნენ მანქანაში.

გაყვებით ჩვენც უკან.

შეჩერდნენ ბერძნების საკონსულოს წინ.

შეგჩერდით ჩვენც და ჩამოვხტივთ მანქანიდან.

ისევ დაბეჯითებით ვთხოვეთ ამ უნიკალური ნაწარმოების ფოტოგრაფიული სურათის გადაღების ნებართვა მაინც.

პატრიარქი მოგვაჩერდა ყოვლად გამოციებული, უსაქმური კაცის ცარიელი თვალებით, მერე ოდნავ თითქოს გაეღიმა და გონებით გაკოტრებული, მაგრამ მაინც დიდკაცური ქედმაღლობით გადმოგვხედა.

სახელეწილები, უსაზღვროდ შეფარული მღვდვარებით იდგნენ მის წინ ჩვენი გამოჩენილი მეცნიერები.

ჩემს თვალწინ იდგა ორი ქვეყანა კი არა, ორი ეპოქა — ეპოქა მეცნიერებისა, ჩვენი დიად აღმოჩენათა ეპოქა, მეოცე საუკუნე თავისი შესანიშნავი წარმომადგენლებით, რომელთაც მსოფლიო სახელი მოუხვეჭიათ, მეორე მხრივ კი — უვიცობის ეპოქა, შავი, მართლაც შავი სამღვდელოების წარმომადგენელი, მაგრამ ეს რომელი ეპოქაა? თუ ეს ეპოქების ნამუსრევია? დღეს საოცარ ანაქრონიზმად ქცეული; ეს, რამდენი ხნის წინ გადაწყდა კულტურულ სამყაროში ბრძოლა სამღვდელოებასა და მეცნიერებას შორის, მაშ რატომ უნდა მეორდებოდეს დღესაც იმ ძველი ბრძოლის რეციდივები ჩვენს განათლებულ მეოცე საუკუნეში?

მერე, როცა ზედმეტი აღელვება შეგვატყვეს, არქიმანდრიტმა ქრისანთმა გადმოგვცა მაღალი, მოწყალე სიტყვა ბერძენთა პატრიარქისა: — ხვალ დილით აქ საკონსულოში მოდით, ეს ჯვარი აქ იქნება და გადაიღეთ ფოტოსურათით.

მე აქ ერთი დღით წინ წავუსწრებ ჩემს დღიურებს: ხვალ დილით საკონსულოში მისვლისას ჩვენ გვაცნობეს: ბერძენთა

პატრიარქი წუხელ წავიდა ქალაქიდან და თქვენი ქართული ჯვარი თან წაიღოო (კიდევ კარგი, რომ იმ ქართული წარწერის გადაღება მაინც შეძლეს ჩვენმა მეცნიერებმა).

ვინ იცის, სად გაიყიდება უბრალო ოქროდ უძველესი, უნიკალური ნიმუში სახელგანთქმული ქართული ოქრომჭედლობისა!

უკვე დრო არის და, ახლა კი არა, რამდენი ხანია დრო არის, შეიქმნას სიძველეთა დაცვის რაიმე საერთაშორისო ორგანიზაცია, რაღაც, თუნდაც წითელი ჯვრის მსგავსი, რომელიც დაიცავს მთელ მსოფლიოში კულტურის უნიკალურ სიძველეებს, რომლის განკარგულებითაც ეს ისტორიული სიძველენი გადავლენ სერიოზულ, განათლებულ ადამიანთა, საზოგადო მოღვაწეთა, მეცნიერთა ხელში, უმეცარ, არასერიოზულ არქიმანდრიტთა ხელიდან.

უკეთეს ანტირელიგიურ კამპანიას ვერვინ ვერსად ჩაატარებდა ისე დამაჯერებლად, როგორც ეს საბერძნეთის იერუსალიმელი საპატრიარქოს სულიერმა მამებმა ჩვენს თვალწინ ჩაატარეს.

აქვე უნდა ვთქვათ, ბერძენთა სამღვდლოების წარმომადგენელთა ამ უბრეცენდენტო უხამსობამ, ყაჩაღობამ, ჩვენთან ერთად უზომოდ აღაშფოთა რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის პალესტინის მისიის ხელმძღვანელი ავგუსტინეც.

ყოველმხრივ იმედგაცრუებულნი დავრჩით.

2 ნოემბერი

ნაშუაღამევის თუ დილის 3 საათზე დავშორდით ერთმანეთს და, როგორც ამ დილით ჩანს, არც ერთს მთელი ღამე არ გვძინებია. დაწითლებული თვალებით გამოვედით სასტუმროდან. აკადემიკოს გიორგი წერეთელს თვალის უბეებიც დასიგვებია.

დილით ბერძენთა საკონსულოს შენობისაკენ გავექანეთ, ხოლო იქ რა პატივიც გვცეს უკვე მოგახსენეთ გუშინდელ შთა-

ბეჭდილებებში. რა ხასიათზეც ამ დილით საკონსულოდან უკან სასტუმროში დავბრუნდით, ალბათ, ამასაც იოლად წარმოიდგინებენ.

დღიურების, შთაბეჭდილებების წერის ხასიათზეც აღარა ვარ. გონებაში მიტრიალებს ვერცხლის ყუთზე გუშინ თვალმოკრული ორი ქართული სიტყვა: „ქორონიკონსა ტკია“... და არქიმანდრიტ („არქიმანდიტ“) ქრისანთის ვეებერთელა ლოქოსავით დონდლო ტანი შავ ანაფორაში.

დღეს ასეთი გეგმა გვაქვს: ჯერ ვიმუშავეთ მონასტერში, წავიყვანთ იქ ფოტოგრაფს, რომელიც სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის წარმომადგენელმა ვოლკოვმა შეარჩია და გადავიღებთ მონასტრის ყველა ფრესკას — ყველა წარწერას კედლებსა და სვეტებზე, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იქნება ბერების კონტროლით, რომელიც ბერძენთა პატრიარქმა დაგვინიშნა.

შემდეგ კი თელ-ავივში მივდივართ, ჩვენს საელჩოში საათობიროდ. რას გვირჩევენ, რას გვეტყვიან გამოცდილი ამხანაგები.

დღეს, სანამ მონასტერში ვართ, არა მარტო ჯვარის მონასტრის ბერები, თვითონ ის სამგლეებიც: ქრისანთი და ვასილიც მთელი დღე მონასტერში არიან, ჯერ რომ არასდროს აქ ფეხიც კი არ დაუდგამთ. ხელის განძრევის საშუალებაც კი არ მოგვცეს. გული ბოლმით მევსება, ცეცხლი მეკიდება: — მე ვიცი თქვენ როგორც მოგელაპარაკებოდით საქმის კიდეც უფრო გართულებისა რომ არ მეშინოდეს. მხოლოდ ფრესკების ფოტოსურათებს ვიღებთ, როგორც პატრიარქმა ბრძანა. შავი საღებავით წაუშლელი ფრესკების ფოტოსურათებს.

ჩვენს ელჩს ამხ. ბოდროვს თელ-ავივში გაეცინა: — თქვენ კი გულუბრყვილოდ გეგონათ: როგორ შეიძლება მეცნიერებას პატივი არა სცეს მეოცე საუკუნის ადამიანმა, რა სარწმუნოებისა, ქვეყნისა, პროფესიისა და ჭკუისაც არ უნდა იყოს იგიო. ჩვენ ხომ კეთილშობილი, კულტურული მიზნით ჩამოვედით აქ, — შევისწავლოთ მსოფლიო დიდებული პოეზიის შესანიშნავი ქართველი წარმომადგენლის რუსთველის ცხოვრებასთან დაკავშირებული დოკუმენტებიო. აგერ, ნახეთ! როგორი პატივისცემითაც შეგვხვდნენ ეს „მეოცე საუკუნის ადამიანები“

თქვენ, მეცნიერებს, მოღვაწეებს. ჰქონდათ კი გაცონილი რუსთველის სახელი? თქვენ, ძვირფასო მეგობრებო, მიჩვეულ ხართ ჩვენი ქვეყნისა და ჩვენი ხალხის ენაზე ლაპარაკსო.

ამხანაგებმა საელჩოში გვაგრძნობინეს, (ამას გამოტეხილად ვიტყვი აქ) თუ რა ენაზე უნდა შეგვეცვალა იერუსალიმის ბერძენ სამღვდლოეობასთან ლაპარაკი: ელაპარაკეთ მათ მათი ღმერთის ენაზე. თქვენ იცით, ვინ არის და რა არის მათი ღმერთი. მე გამახსენდა ენათმეცნიერებაში ცნობილი ტერმინი „ხელის ენა“ და ამის მიხედვით, შევარქვი ბერძენ სულიერ მამებთან სალაპარაკო ჩვენს მომავალ ენას „ჯიბის ენა“, როგორც ჩანს მათთან „ჯიბის ენა“ უფრო ჭრის.

3 ნოემბერი

დღეს დილით სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის პალესტინის წარმომადგენლობაში გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქციამ დაგვირეკა თბილისიდან. ტელეფონის მილი უხალისოდ ავიღე ხელში. რა ვუთხრა, რა ცნობა გადავცე, რითი გავახარო ქართველი მკითხველი, რა გვაქვს ხელთ, რისი პატრონები ვართ? ორი-სამი დღის წინ მაინც დაერეკათ, სანამ ამ ხასიათზე არ ვიყავით.

გადავეცი ასე: მიუხედავად იმისა, რომ საბერძნეთის იერუსალიმელმა პატრიარქმა ქართველთა ძველ ჯვარის მონასტერში სამეცნიერო კვლევითი მუშაობის ნება არ დაგვრთო და ჩვენი განწყობილება სრულიადაც ოპტიმისტური არაა, ჩვენ მაინც გულს არ ვიტეხთ, და ძველებურად ვაწარმოებთ კვლევა-ძიებას. ყოველმხრივ ვსწავლობთ ჯვარის მონასტრის ქართულ სიძველეებს, მივაგენით შოთა რუსთველის პორტრეტს და გადავიღეთ კიდეც ფოტოსურათი.

გადავეცი, დავდე ტელეფონის მილი და გადავხედე შანიძესა და წერეთელს.

მათ სახეებზე თითქოს უკმაყოფილობა შევამჩნიე.

ჯერ, მგონი, მართლა სურათის შესახებ არაფერი არ უნდა მეთქვა. რა ვიცით, რა გამოვა ინფრაწითელი სხივით გადაღებიდან. იქნებ სულაც არაფერი გამოვიდეს. ავჩქარდი. სურათზე ლაპარაკი ნაადრევია იყო...

აქაურ გაზეთს გუშინ გამოუქვეყნებია ცნობა: ქართველი მოღვაწეების იერუსალიმში ყოფნა აშკარად პოლიტიკურ ხელშეწყობის ფერს იღებს: იორდანის მთავრობა ნებას არა რთავს გაეცნონ ისინი თავიანთ ძველ ქართულ ხელთნაწერებს, რომელიც დღეს იორდანის იერუსალიმში ინახებაო.

ჩვენ არ ვიცით, რატომ დასწერეს ასე. იორდანის მთავრობისათვის ჩვენ არაფერი გვითხროვია, არც არავითარი ურთიერთობა შეიძლებოდა გვქონებოდა მასთან. როგორც ცნობილია, საბჭოთა კავშირს იორდანისთან დიპლომატიური ურთიერთობა არა აქვს. გაზეთების ამ ცნობას შეიძლება მხოლოდ ერთი მიზეზი ჰქონოდა: მკითხველისთვის ეთქვა, რომ ჩვენ, ისრაელი, ვეხმარებით საბჭოთა მეცნიერებს, არაბები კი ახლოსაც არ იკარებენო. ყველას თავისი საქმე აქვს ამ ქვეყანაზე! ჩვენ საქმეს კი ეს რას შველის?

დილით ისევ ჯვარის მონასტერში!

გაუწმენდელი წარწერების შესწავლა და კედელთა ფრესკების ფოტოგადაღება, მხოლოდ ფოტოსურათების გადაღება.

ქრისიანთი და ვასილი დღეს მონასტერში აღარ მოსულან.

ხანშესულ იღუმენს, ჯვარის მონასტრის დღევანდელ ზედამხედველს, იუვენალს ვეუბნები: (ჯვარის მონასტრის ძველი იღუმენი დიონისიოს გამოცვალეს, გადაიყვანეს ლუდაში წინამძღვრად და აქ ახალი წინამძღვარი იუვენალი მოიყვანეს „პაცი ბოროტი და სისხლის მჭამელი“) — მაჩვენეთ სად არის აქ შემოწირულების ყუთი (ეს ყუთი აგერ ცხვირწინ დევს, ეკლესიის შესავალში, და მე ყოველდღე ვხედავ მას) იუვენალმა სიამოვნებით მიმიყვანა ყუთთან. მეც ავიღე და მის შესახებ ვად ათლოლარიანი ჩავუშვი ყუთში.

იღუმენმა თვალები დაჭყიტა.

მერე სამუშაოთა მწარმოებელს, აგრეთვე ხანშესულ ბერძენს დამიანესაც დავუძახეთ, რომელიც რუსულს ამტვრევს და მპიიხები: სად შეიძლება აქ კაცმა ისაუზმოს, დილით ადრე გამოვედი სასტუმროდან მეტეჟი. თანაც პორტფელიდან ქართულ კონიაკს „თბილისის 1500 წელს“ ამოვაყოფინე თავი.

აქვეო — გვითხრეს სახეგანათებულმა ღვთის მსახურებმა. იმე, აქვე საყდარში? ხატების წინ? ტრაპეზის წინ? აქვეო —

გაგვიმეორეს. დაგიმშვენდათ თავი, კარგი ღვთისმსახურების თქვენა ყოფილხართ მეთქი—გავიფიქრე, დავკარი ფსკერზე ხელისგული და კონიაკის ბოთლს საცობი გავაგდებინე. ხიზილალა იუცხოვეს, არ გვინახავს, ისე კი გაგვიგონიაო. ჩვენ მოსკოვიდან კარგა ბლომად გვაქვს წამოღებული. კონიაკის მსმელი მაინც და მაინც არც ერთი ჩვენთაგანი არა ვართ (განსაკუთრებით ჩვენი მეცნიერები) და, რაც ჩვენ ახალ მეგობრებს მორჩათ, იქვე მუშებს დავალევინეთ, ესენიც სულ აღფრთოვანდნენ საწყლები. შევბირდით ხვალაც მოგიტანთ-თქო. მართლაც მივუტანეთ. კონიაკი „თბილისის 1500 წელი“ ბლომად გვაქვს წამოღებული. ღმერთმა ჯანმრთელად ამყოფოს ჩემი თბილისელი მეგობრები, როცა გაიგეს, პალესტინას მივდიოდი, ბლომად მისაგზოვებს.

მშვენივრად აბიკვიკდნენ ჩვენი ახალი მეგობრები... ლოყები აუწითლდათ.

ერთი სიტყვით, მხიარულად დავიშალეთ...

სალამოს თავისთან დაგვბატყა ისრაელის ცნობილმა მეცნიერმა პროფესორმა ხაიმ მენეჰემ რაბინმა. თავად მოგვაკითხა სასტუმროში ამ ხეიბარმა კაცმა, წაგვიყვანა, გავვაცნო თავისი მეუღლე და მშვენიერი და მეტად საინტერესო საუბარი გამართა ჩვენთან, ჩვენს მეცნიერებთან. დაბატყებული ყავდა მეორე დიდი მეცნიერიც — ეგვიპტოლოგი პოლოცკი, ესეც მეტად საინტერესო კაცი, დინჯი, მიმზიდველი და გულითადი მოსაუბრე.

შეწუხდნენ ჩვენი მდგომარეობის გამო და ესენიც შეგვპირდნენ სპეციალისტს, ძველ ფრესკათა და წარწერათა გადაღების საქმეში.

ახლა ამ სპეციალისტის იმედით დავბრუნდით სასტუმროში.

4 ნოემბერი

გამოიდარა. თბილი დილა გათენდა.

ცხრა საათზე მოიტანეს რუსთველის ფოტოსურათის ინფრაწითელი ანაბეჭდი, რომელიც სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის პალესტინელი წარმომადგენლის ვოლკოვის შერჩეულმა ფო-

ტოგრაფმა გადაიღო გუმინ. არა, ეს არაფერიც არ გამოსულა შავ, სავსებით შავ ფონზე, რაღაც უსახური ნაკვალევი ამით ჩვენ ვერ დაგბრუნდებით საქართველოში.

რაღაც სხვა უნდა ვიღონოთ. ნამდვილად ეტყობა, სვეტის გაუწმენდლად რუსთველის სურათის ანაბეჭდს ვერ მივიღებთ.

რაღაც უნდა დაგვიჯდეს, სვეტი უნდა გაიწმინდოს.

ახალი სპეციალისტი, რომელზეც წუხელ ისრაელის ცნობილ-მა მეცნიერებმა მიგვითითეს, ხვალისთვის გვპირდება მონასტერში წამოსვლას. ეს სპეციალისტიც ინფრაწითელ სურათს გადიღებს, მაგრამ იმასაც რა უნდა გამოუვიდეს? ვნახოთ. ახლა ხვალინდელ დღეს დავუცდით.

დღეები კი მიდიან.

აკადემიკოსებს ზედმეტ ნერვიულობას ვატყობ. მე მთელი ღამეები არ მიძინავს. იქნებ მართლაც ავჩქარდი, იქნებ უხერხულ მდგომარეობაში ჩავაყენე ჩვენი მეცნიერები, იქნებ მართლაც ჯობდა ისე, როგორც ამ ზაფხულს სსრკ მეცნიერებათა აკადემიამ ჩემი განცხადების გამო საბჭოთა კავშირის ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოებს მოახსენა — ჯერ ჩვენი აკადემიის პალესტინელ წარმომადგენელს დაგვაღლებთ იერუსალიმში ჯვარის მონასტრის შესწავლას და ქართველი მეცნიერები, თუ საჭირო იქნება, შემდეგ გაემგზავრონო. მაგრამ როგორ უნდა შეესწავლა მას, საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის პალესტინელ წარმომადგენელს, ჯვარის მონასტრის ქართული სიძველენი, თუნდაც იმის გამო, რომ მან ქართული ენა არ იცის. გარდა ამისა, ამ სიძველეთა შესახებ, მას ხომ ბუნებრივია, ჯერ არავითარი წარმოდგენაც კი არა აქვს. არა, ეს არ იქნებოდა სწორი და მე ნამდვილად მართალი ვიყავ, როცა მოსკოვში დაბეჯითებით ვთხოვე ჩვენი, ქართველი მოღვაწეების გამოგზავნა აქეთ, იერუსალიმს.

წუხელ მოვილაპარაკეთ და დღეს ჩვენი მეცნიერები გასინჯავენ იერუსალიმის ბიბლიოთეკათა სიძველეებს, ძველი ხელნაწერების ფონდებს, იქნებ იქ რაიმე ქართული აღმოჩნდეს, იქნებ რაიმე ქართულის კვალს წავაწყდეთ. პირველ ყოვლისა, უნდა გაისინჯოს იერუსალიმის ცნობილი შოკენის წიგნთსაცავი; სადაც ჩვენს მეცნიერებს თითქოს რაღაც ეგულებათ, უნდა

გაისინჯოს აგრეთვე აბესინელთა საყდარიც, რომელსაც ძველ ხელთნაწერთა მდიდარი ბიბლიოთეკა ჰქონია.

გზას ვულოცავ შანიძესა და წერეთელს წიგნთსაცავებისაკენ. მე კი ვოლკოვის მოყვანილი ფოტოგრაფი მიმყავს და მივლივარ მონასტერში კვლავ ფრესკათა უბრალო სურათების გადასაღებად.

ეს დღეც გავიდა.

ვბრუნდებით სასტუმროში.

ჩვენი მეცნიერებიც დაბრუნდნენ უკან დახოცილები.

იერუსალიმის წიგნთსაცავებში ქართული არაფერი აღმოჩნდა.

— დავაგვიანეთ, 100 წლით მაინც დავაგვიანეთ—მიტრიალებს თავში აკაკი შანიძის ნაღვლიანი ფრაზა.

5 ნოემბერი

დღეს ისევ შაბათია. შაბაში.

ისევ მოკვდა გუშინ მზის ჩასვლისას ქალაქი.

ეს ერთი კვირა ერთი მძიმე კვირათაგანია ჩემს ცხოვრებაში.

გულში კი მაინც, არ ვიცი რის გამო, შეიძლება იმის გამო, რომ მდგომარეობას სათანადო ღრმა ანალიზს არ ვუქეთებ, იმედის კი არა, სიხარულის ნაპერწკალი ღვივის, და თითქოს წიავს უცდის ასაფეთქებლად.

არ შეიძლება ყველაფერი ეს ასე დამთავრდეს. ჯერ დრო კიდევ არის. რუსთველის სურათი მინიშნებულია ზუსტად და წამდვილად, იგი, ეტყობა, გადაფხეკილი არაა, მას მხოლოდ შავი საღებავი აქვს გადაფარებული, ისე როგორც მთელს მის ბიოგრაფიას. როგორი სიმბოლიურია ჯვარის მონასტრის რუსთველის ამ პორტრეტის ისტორიაც, არა გავს იგი თვით რუსთველის ბიოგრაფიას? ხომ სულერთია, ბოლოს და ბოლოს, რომელმა სამღვდელოებამ მოუნდომა მას მოსპობა?

წავიყვანეთ ჯვარის მონასტერში ახალი სპეციალისტი მოსკოვი ალფრედ ბერნჰაიმი...

მაგრამ დღეს ისევ შაბათია...

რა უცნაურია: ეს მეორე სპეციალისტიც შაბათ დღეს მოგვ-

ყავს ჯვარის მონასტერში. ხვალ შეუდგება ისიც ინფრაწითელი სხივებით გადაღებას. მოხუცი გვაიმედებს, რომ დასაქმებული ყოფილებელ ანაბეჭდს მიიღებს, მაგრამ...

ბერნჰაიმის ასისტენტი, შედარებით ახალგაზრდა ქალი, დააცქერდა რუსთველის სურათის ადგილს სვეტზე და სთქვა: დიახ, აქ პორტრეტი ნამდვილად არის შენახული და კაცს, რომელსაც ეს პორტრეტი გამოსახავს, მე აქედანვე ვატყობ, წითელი ტანსაცმელი აცვიაო. ჩვენ მეტად გაგვაოცა ამ სპეციალისტი ქალის თვალმა. მართლა წითელი სამოსელი აცვია?

ნეტავ შეიძლებოდეს მონასტერში ფოტოგრაფების გარდა სხვა ვისიმე შემოყვანა პატრიარქისაგან დაფარულად. ფრესკათა წმენდის სპეციალისტების შემოყვანა, რომელთა სამსახურსაც ჩვენი პალესტინელი მეგობარი პროფესორები შეგვპირდნენ. ბერები, განსაკუთრებით ილუმენი იუვენალი კატეგორიულ უარზეა, მას ევალება პატრიარქ ბენედიქტეს ბრძანების ცხოვრებაში მტკიცედ გატარება. ჩვენც მაინც და მაინც ვერ ვეძალებით, უარესის შიშით.

თვითონ ჩვენივე ძალებით უნდა მივალწიოთ ყველაფერს. ასეთია ჩვენი მტკიცე გადაწყვეტილება.

ბერნჰაიმი წავიდა.

იუვენალს გულისუბებში ისრაელური ფულები ჩავუდე და იგიც გავიდა თავის სენაკში.

მე და გიორგი წერეთელი ვასველებთ წყალში ტილოს ნაგლეჯს და მთელის ძაღლონით ვცდილობთ რაიმე დავაკლოთ რუსთველის შავ საღებავს. ოდნავ მაინც გამოვახედოთ პორტრეტს, რომ ცოტა უკეთ გამოვიდეს ხვალ ბერნჰაიმის ინფრაწითელ ფირზე.

ოფლს ვიწმენდთ და ერთმანეთს ვენაცვლებით.

არავითარი შედეგი, შავი საღებავი ლითონივით მტკიცეა.

ამ სადამოს ერთხელ კიდევ უნდა ვნახოთ და კვლავ ვეთათბიროთ ფრესკის გაწმენდის სპეციალისტებს.

ამ შრომაში გავიდა დღე.

საყდრიდან გამოსვლისას ჩვენი ყურადღება რატომღაც
დღეს პირველად განსაკუთრებით მიიქცია იქვე ერთ სარდაფში,
საკანში შესასვლელმა. საკანი ცარიელია, შიგ მხოლოდ რაღაც
ძველი ხის ყუთების ნატეხები ყრია.

ეს საკანი პირდაპირ საყდრის იატაკქვეშაა შეჭრილი.

— ესეც რუსთველის საფლავი... — თქვა გიორგი წორე-
თელმა.

მართლაც, ამ სარდაფის ჭერი სწორედ იმ ადგილზე ებჯინე-
ბა მალა საყდრის იატაკს, სადაც ლეგენდა რუსთველის საფ-
ლავზე მიგვითითებს.

მაშ, აქ რუსთველის საფლავი კი არა, დიდი სარდაფი ყო-
ფილა.

6 ნოემბერი

კვირაა. ჯერ კიდევ მთვარით გაქათქათებულ ღამეში გაგვე-
ღვიძა.

რა გრძელი დილაა!

ადრინაოდ მივდივართ საქმეზე.

მონასტრის კარებს გვიღებს ბიკენტიუსი, დღეს მისი უქმე
დღეა.

ვეკვეთთ რუსთველის შავ საღებავს ახალი საშუალებებით,
რომლითაც დღეს უკვე აღჭურვილები ვართ ფრესკების წმენდის
სპეციალისტებისაგან.

გამოდის, გამოდის... მოჰკიდა ხელი შავ სუდარას, ქიმიუ-
რად შლის, ნელ-ნელა ძლევს, სულ უფრო და უფრო იწმინდება
რუსთველის წითელი ტანსაცმელი, მაგონდება სტრიქონები:
„გაძრცვილსა ტანსა ემოსნეს ყარყუმნი უსაპირონი“... მივყვე-
ბით მალა, სულ მალა, გამოჩნდა თეთრი წვერი. ერთმანეთს
ვენაცვლებით, ველავთ ვფუსფუსებთ. სიხარულისაგან ვკრთით.
სახეს რომ მივუახლოვდით, ვცდილობთ ზედმეტი ძალა არ და-
ვატანოთ მარჯვენას, ერთმანეთს ვაფრთხილებთ, ალერსივით
მსუბუქად ვწმენდთ. გვეშინია თვით რუსთველის პორტრეტზეც
არ ვიმოქმედოთ. სასწაულია, რუსთველის სურათის ფერებს
არაფერი ეკარება, თუ რუსთველის სურათის ფერები არ იკარე-

ბენ არაფერს, სურათი იწმინდება და ანათებს ისე, როგორც
ოდესღაც უნათებია.

ნაშუადღევ, ნ ნოემბერი.

ვაშა, გამოჩნდა, გამოჩნდა დიდებული სახე ბრძენი მოხუ-
ცისა. ამაცი, მაგრამ ღრმად კაეშნიანი... თითქოს ნაცნობი სახე,
საოცრად ნაცნობი სახე.

მთელ სვეტზე აღმართული წმინდანების: იოანე დამასკე-
ლისა და მაქსიმე აღმსარებლის ფერხთა შორის დგას იგი,
ხელაპყრობილი.

„ამისა დამხატავსა შოთას შეუნდვეს ღმერთმან ამინ“. ხო-
ლო ქვემოთ პორტრეტზე „რუ-სთვლი“. თეთრად გამოანათა
მსხვილმა ქართულმა ასომთავრულმა.

„ჯვარის მონასტერი დაძველებულა და გუმბათს ქვეით
სვეტნი გაუახლებია და დაუხატვინებია მთქმელსა ლექსთა ბო-
როტასა, რომელმაც ასწავა ქართველთა სიწმინდისა წილ
ბილწება და განრყვნა ქრისტიანობა... შოთას ვიტყვი რუსთველ-
სა, მეჭურჭლეთ უზუცესს თითონაც შიგ ხატია მოხუცებული“.

აგერ „ბოროტთა ლექსთა მთქმელი შოთა რუსთველი მე-
ჭურჭლეთუხუცესი“... როგორც ტიმოთე გაბაშვილი ამბობდა.
ჩვენ გადავხვიეთ ერთმანეთს.

რა დიდებული მხატვრობაა.

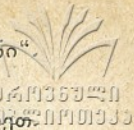
ვოლკოვი თავისი ავტომანქანით გაფრინდა ბერნჰაიმთან.
ბერნჰაიმი, რადგან დროზე არ მივაკითხეთ, შინ არ დაგვხვდა,
რუსთველის სურათს ხვალ გადავიღებთ, ახლა უკვე ნამდვილ,
გაწმენდილ, აღდგენილ ფერად სურათს.

ნამდვილ ფერად სურათს, რა დიდებულია!...

7 ნოემბერი

იერუსალიმის ოცნებით სავსე მთვარიანი ღამე...

წუხელ ასეთი ტექსტი შევადგინეთ თბილისში გამოსაგზავ-
ნად: „საბჭოთა კავშირი, საქართველო, თბილისი: შოთა რუს-
თველის პორტრეტი იერუსალიმში, რომელიც უკვე დაკარგუ-
ლად ითვლებოდა, აღმოჩენილია, გაწმენდილია და აღდგენი-
ლია მთლიანად. იგი ხელოვნების მშვენიერი ნაწარმოებია, მოგ-

გაქვს მისი ჩვეულებრივი და ფერადი ფოტოგამოსახულებანი“ ჩვენი ხელის მოწერა.

არ აჩქარდით. დებუშის გაგზავნა დღეისთვის გადმოვდეთ. დებუშის ტექსტი მგონი, უბრეტენზიოა. ჩვენ აქ ჯერ არავითარ მეცნიერულ დასკვნებს არ ვაკეთებთ. მხოლოდ ფაქტს აგლნიშნავთ, ფაქტს, რომ იგი აღმოჩენილი და აღდგენილია. ფაქტს, რომ იგი ხელოვნების დიდებულ ნიმუშს წარმოადგენს.

მეცნიერული დასკვნები — საქართველოში.

ფაცა-ფუციტ ვისაუზმეთ. ცხრა საათსა და 30 წუთზე უნდა ბერნჰაიმი წავიყვანოთ მონასტერში.

გულში ცოტა შიში გვაქვს შეპარებული. რა მდგომარეობაშია ამ დილით რუსთველის პორტრეტი. წუხელ მისი ფერებიც ხომ არ შეილახა?

აკადემიკოსი გიორგი წერეთელი ადრინადა მიდის ბერნჰაინის ლაბორატორიისაკენ ბერნჰაიმის წამოსაყვანად ჯვარის მონასტერში. მე და აკადემიკოსი აკაკი შანიძე ფეხით მივყვებით ჯვარის მონასტრისაკენ იერუსალიმის ქუჩებს.

აკაკი შანიძე მშვენივრად მღერის. ჩვენ კარგა ხანია შეგუწყვეთ ხმები ერთმანეთს. მივდივართ ნელ-ნელა და აგერ ინგლისის მეფე გიორგის სახელობის ბაღში ამ დილა ადრინადა მხიარულად მივიმღერით: „დილაგ-დილაგ“. მშვენიერი დილაა. დიდებულია ამ დილით იერუსალიმის ქუჩებსა და ბაღებში ფეხით გასეირნება ჯვარის მონასტრისაკენ. ჯერ გიორგი წერეთელი და ბერნჰაიმი მისული არ იქნებიან. ნელა ვიაროთ.

როგორ ესიამოვნებათ ეს ამბავი ჩვენს მეგობრებს. ქართული კულტურის მეგობრებს, პირველ რიგში რუსთველის მოძმე და უცხო ენებზე მთარგმნელებს. გამახსენდა, რა აღტაცებით გამოგვაცლია წამოსვლის წინა დღით მოსკოვში მიკოლა ბაჟანმა. რომელიც ის-ის იყო იტალიიდან ჩამოსულიყო და იმავე საღამოს კიევში ბრუნდებოდა. შემთხვევით შეგვგვდა სასტუმრო „მოსკვაში“, უსაზღვროდ გაეხარდა, თითქოს ტანმა მიგრძნო, რომ უსათუოდ დღეს ვყოფილიყავ მოსკოვში და იერუსალიმს გამგზავრების წინ აქ შეგვხვედროდითო. ოთხივემ ერთად ვისადილეთ და მიკოლამ გზა დაგვილოცა.

როგორ გაეხარდება ეს ამბავი რუსთველის გერმანულად

მთარგმნელს ჰუგო ჰუბერტს — ავსტრიაში. კერნახს — რუმინეთში, იგორ სიკორიციკის — ბოლონეთში, იელიჩკას — ჩეხოსლოვაკიაში.

რასულ ჰამზათოვი ჯერ კიდევ ამ ზაფხულს, როცა ერთ საღამოს მოსკოვში ჩუმად გაგანდე ჩემი გადაწყვეტილება, ხუმრობით მიხოდდა: მართალია, ქრისტიანი არა ვარ, მაგრამ მუსულმანების მეტი არაა პალესტინაში, მეც ჩამრიცხე თქვენს ექსპედიციაშიო.

ჩვენც მივედით ჯვარის მონასტერში და ისინიც მოვიდნენ, — გიორგი წერეთელი და ალფრედ ბერნჰაიმი, თავისი ასისტენტებით, აპარატით, მოწყობილობით.

რუსთაველის პორტრეტი ისევ გუშინდელივით ელავს, ელავს ძველებზერად.

სახტად დარჩა, მეტად გაოცდა ალფრედ ბერნჰაიმი: ეს რიგორ? რა საშუალებებით, რა ხერხით?

სიანოვნებით გაამზადეს და სურათისკენ მიმართეს მძლავრი ფოტოაპარატი, მიაშუქეს რუსთაველის პორტრეტს მძლავრი ელექტროფარები და ერთ საათში ჯვარის მონასტრის შოთა რუსთაველის დიდებული გამოსახულება უკვე პალესტინელი სპეციალისტის ფოტოაპარატში იყო.

აწ ველარსად დაგვეკარგება. ვერვინ წაშლის ჯვარის მონასტრის შოთა რუსთაველს, იგი ჩვენია დღეს, ჩვენს ხალხს ეკუთვნის!

დღეს, 7 ნოემბრის საღამოს ჩვენმა ელჩმა მიგვიწვია თელავიში საბჭოთა საელჩოს საოქტომბრო მიღებაზე. ყველას დიდად გაეხარდა ჩვენი ამბავი საელჩოში.

მიღებაზე ჩვენს ელჩს მოწვეული ჰყავდა, ყველა უცხო სახელმწიფოს დიპლომატიური მისიების გარდა, თელავიგის თითქმის მთელი ინტელიგენცია. მთელმა ინტელიგენციამ გაიგო იმ საღამოს ჩვენი ამბავი. საელჩოს ეზოში ჩვენს გარშემო იკრიბებოდნენ და დეტალურად გვეკითხებოდნენ ყველაფერს ჩვენი მუშაობის შესახებ. ჩვენც სიამოვნებით ვუამბობდით. განსაკუთრებით ესიამოვნა ეს ამბავი საბჭოთა კავშირის ისრაელელ მეგობარს, გამოჩენილ ებრაელ პოეტს ალექსანდრე პენს,

რომელსაც განზრახული ექვს ებრაულ ენაზე თარგმნოს შოთა
რუსთაველის უკვდავი ქმნილება.

შუალამისას მშვენიერ ხასიათზე დაგბრუნდით თელავში
დან იერუსალიმში.

8 ნოემბერი

რუსთაველის პორტრეტი დღეს მხოლოდ საღამოს იქნება
მზად.

დღისით სხვა არაფერი გვახსოვს.

საღამო ალფრედ ბერნჰაიმის ლაბორატორიაში...

ლაბორატორია ნახევრად სარდაფშია.

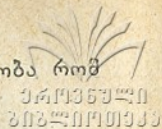
მხიარული სახით შემოგვეგება მოხუცი ბერნჰაიმი. ეს კარ-
გი ნიშანია. სავარძლებზე აუჩქარებლად დაგესხა. ჯერ მისი
ძველი, აქამდე გადაღებული სურათები გვაჩვენა. მსოფლიოს
თითქმის ყველა გამოჩენილი მოღვაწე გადაუღია მას თვისი
ფოტოაპარატით. მეტად მდიდარი ალბომი შეუკრავს. მათგან,
ამ ფოტოსურათებიდან, ჩვენი განსაკუთრებული ყურადღება
მიიქცია ალბერტ აინშტაინმა... აინშტაინი ღრმა მოხუცე-
ბულობაში... მას თითქოს ისევ ბავშვობის სახე, გულუბრყვილო
სახე დაბრუნებია. მარცხენა თვალში ცრემლის გამჭვირვალე
კურცხალი ნამდვილ კურცხალივით უკრიალებს და ეს კურცხა-
ლი საკვირველად აცოცხლებს ამ პორტრეტს. თითქოს ეს კაცი
აგერ ცხვირსახოცით შეიშრობს ცრემლსაო... ხომ არ უბრუნ-
დებათ სიბერეში ბავშვური სახის გამომეტყველება დიდ მოაზ-
როვნე ადამიანებს? ადამიანებს, რომელთა ტვინსაც მოხუცე-
ბულობის სკლეროზის მსახვრალი ხელი არ შეხებია?

ჯვარის მონასტრის შოთა რუსთაველის პორტრეტსაც სად-
ღაც ბავშვის გამომეტყველება დაჰკრავს. დააკვირდით. ეს ახლა
მომავონდა ბერნჰაიმის ლაბორატორიაში.

მძიმე-მძიმედ, ფუსფუსით, როდის-როდის, გამოიტანა ბერნ-
ჰაიმმა რუსთაველის პორტრეტის ანაბეჭდი, შავთეთრი ანა-
ბეჭდი.

კარგია, ნამდვილად კარგია!

მეტად ნასიამოვნები დარჩა სპეციალისტი ხელობა რომ მოვუწონეთ.

ახლა ფერადი ანაბექტი...

ბერნჰაიმმა მსხვილი ელექტროშუქურა გაანათა და ზედ ახლოს მიიტანა რუსთველის ფერადი ფოტოსურათის დიაპოზიტივი.

მშვენიერია, ნამდვილად მშვენიერია!

საჭიროა ეს ფერადი დიაპოზიტივი სასწრაფოდ დაიბეჭდოს აქვე.

სამწუხაროდ, ისრაელს არა ჰქონია დიაპოზიტივების ბეჭდვის სათანადო მოწყობილობა, იგი შვეიცარიაში უნდა გაიგზავნოს, საიდანაც უკან მხოლოდ ორი კვირის შემდეგ შეგვიძლია მივიღოთ. ჩვენი დრო კი ნელნელა უკვე იწურება. სხვა გზა არ არის, რუსთველის პორტრეტის ფერადი დიაპოზიტივი ასევე უნდა წამოვიღოთ საბჭოთა კავშირში.

სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის პალესტინელი წარმომადგენლის ვოლკოვის მიერ შერჩეული ფოტოგრაფის დამზადებულ ჯვარის მონასტრის ფრესკების დიაპოზიტივებსაც, აგრეთვე, მივიღებთ საბჭოთა კავშირში, საქართველოში. ამ დიაპოზიტივებსაც გულმოდგინებით ამზადებს ვოლკოვის ფოტოგრაფი ბორის გრიგოლის ძე კორში.

სამუშაოს ჰონორარის შესახებ ბერნჰაიმმა მხოლოდ მაშინ დაგვიწყო ლაპარაკი, როცა მისი ხელობა ჩვენ მოვიწონეთ. ჩვენ უკვე მის ხელთ ვიყავით, გადვუხადეთ, ჩავიდეთ პორტფელში რუსთველის პორტრეტის ორგვარი გამოსახულება: თეთრ-შავი და ფერადი დიაპოზიტივები.

ახლა ჩვენ შეგვიძლია დავბრუნდეთ საქართველოში, შეგვიძლია.

მ ნ ო ე მ ბ ე რ ი

იქნებ ჩვენს მკითხველს ჩვენი დღიურები ამის შემდეგ აღარც კი აინტერესებს.

ბუნებრივია.

მაგრამ ორიოდ სიტყვაც:

დღეს უკანასკნელად ვართ ჯვარის მონასტერში. იქნებ სულ უკანასკნელად.

თავზე გვადგას დამიანე და იუვენალი.

კიდეც ბევრი რამ არის აქ შესასწავლი.

ამ დღით, როცა ჩვენ მონასტერს მივუახლოვდით, აქედან დაბრუნებული ქალაქისაკენ ტაქსით მოჰქროდა ქსანტოპოლოსი. არ გვესიამოვნა. ეს გაიძვერა ტყუილ-უბრალოდ არ იქნებოდა მონასტერში.

და მართლაც ჩვეულებრივზე ცივად შეგვხვდნენ ჩვენი მასპინძლები — დამიანე და იუვენალი.

ნუთუ რაიმე გაიგო ბერძენთა პატრიარქმა?

მივადექით მონასტრის წინა სვეტის მეორე მხარეს. დავიწყეთ შავი საღებავისაგან მისი გაწმენდა. აქაც მშვენივრად გამოდის საქმე. გამოჩნდა სახე დრანდელი ეპისკოპოსისა.

უცებ აენთო იუვენალი, მოგვვარდა და სასტიკად აგვიკრძალა სვეტის შეხება, თითქოს ახლა გაახსენდა, რომ პატრიარქმა დაავალა თვალყური ეღვენებინა ჩვენთვის. აფეთქებული პირდაპირ ეკვეთა ჯერ აკადემიკოს აკაკი შანიძეს, მერე აკადემიკოს გიორგი წერეთელს, რომლებიც ახლად გამოვლენილ წარწერაზე მუშაობდნენ. — რა ვქნა, ეს კაცი მთვრალი ხომ არ არის, გავიფიქრე მე და ხელი მაგრად ჩავჭიდე ხელზე. ეტყობა ცოტა მეტი მომივიდა და იუვენალიც გონს მოეგო.

ავვიჯანყდა დამიანეც...

ეტყობა, ყველაფერი გათავდა. საოცარია, ჩვენი „ჯიზის ენაც“ აღარ ესმით, ეტყობა მეტს ველარაფერს გავხდებით. თვალწინ გამიელვა გაიძვერა ქსანტოპოლოსის უყმურმა სახემ.

კედლის მხატვრობა და ფრესკები, ძველი ქართული წარწერები სულ გადავიღეთ?

გადავიღეთ, რისი გადაღებაც შეიძლებოდა.

შოთა რუსთაველის სურათი ხელთა გვაქვს?

ხელთა გვაქვს!

შაბაშ, დაბრუნდეთ საქართველოში!

ფოტოგრაფიით
ჭვარის მონასტერში

ქართული
ბიბლიოთეკა

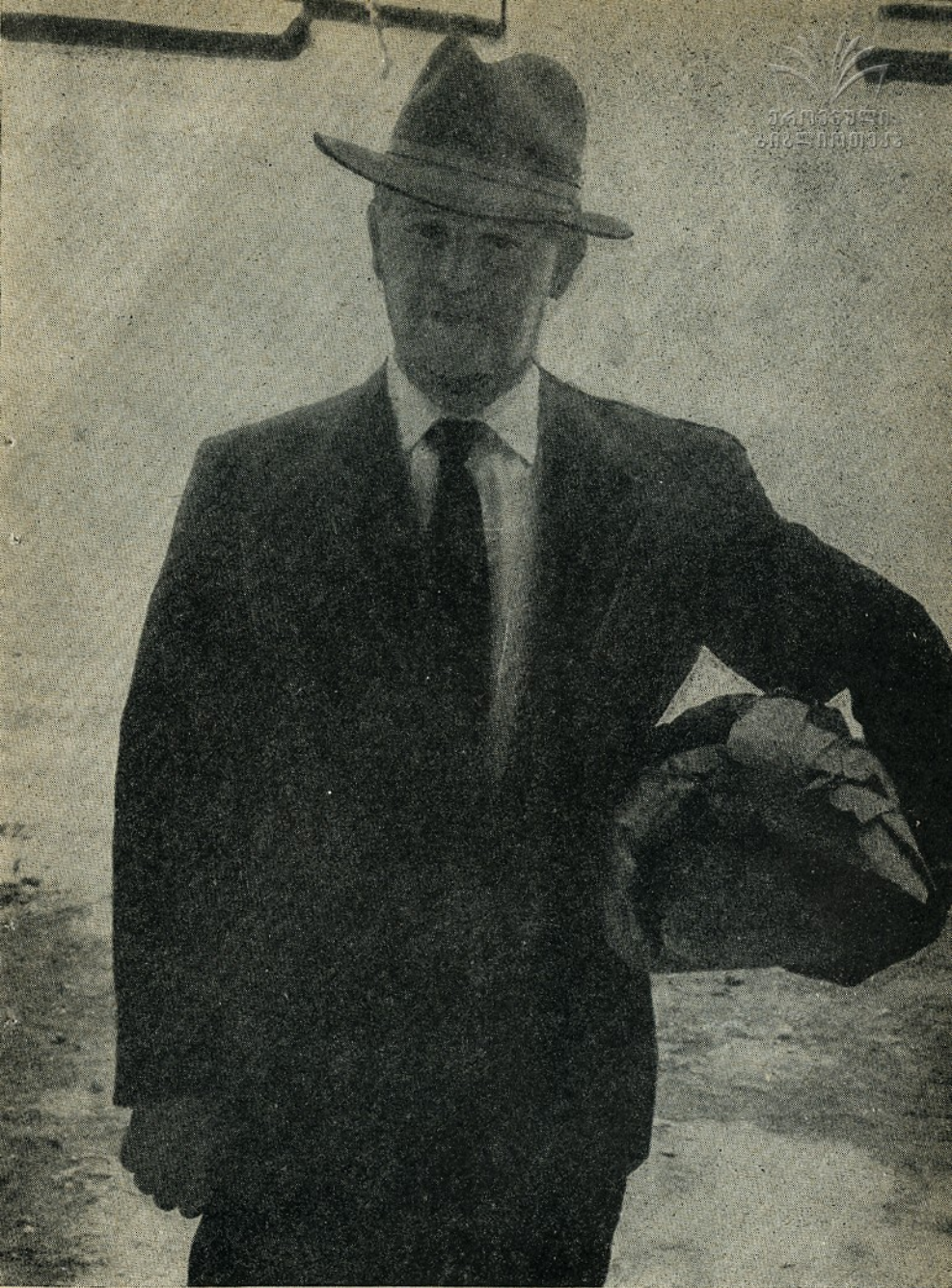
ქალაქ იერუსალიმის ერთი პეიზაჟი.

ჩვენი სახტუმრო „ორ-ვილის“ აივნიდან უოველ დილით
ვუცქეროდით ამ სახლს. →

საქართველო
საზღვაო

პროფესორი ვარდი, ჩვენი კეთილი გულით მიძღვნილი
მცირედი სუვერინებით.

მიფუახლოვდით. ესეც ჩვენი ჯვარის მონასტერი... →

მონასტრის უკანა კედლები ზვიადად გადახცქერის
ზეთისხილის უძველესს, მაგრამ დღეს უპატრონოდ →
მიტოვებულ, გამეჩხერებულ ბაღს.

ეროვნული
არქაიოლოგიის

ქართველთა ჯვარის მონასტრის ვიწრო, დაბალი რკინით
შებენილი კარი უზარმაზარ ქვებშია ჩასმული. →

ქართული
ბიზნისთეკა

თეთრად ელვარებს პალესტინის ლაჟვარდი ჭვარის
მონასტრის სამრეკვლო. →

067735730
0277079137

მონასტრის შიგ შუაგულში ცამდე ატყორცნილა ეს →
კვიპაროსი.

© 2013
www.123.com

„შევედით იწროსივან ბჭისა, რამეთუ ვრცელ არს
ბჭე და ფართო არს გზა, რომელსა მიხუაფს
წარსაწყმედად, და მრავალნი ვლენან
მას ზედა“.

ეროვნული
არჩევნების
სამსახური

აი, ამ ტალახით კიდევ ერთხელ აღუმებენ ჭვარის →
მონასტრის ქართულად მტყუველ კედლებს...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აი, ამ ტალახით კიდევ ერთხელ აღუმებენ ჭვარის
მონასტრის ქართულად მებუველ კედლებს... →

ქართული
გიგანობა

— ამას მონასტრის შეკეთება ჰქვიათ? ეს ხომ კიდევ
ერთხელ წარყვანაა ყოველგვარს ჭართულის
კვალითა? →

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აქ იხმოდა ოდესხაც გაღობა ქართულ ენაზე. →

ეროვნული
გერბი

— არ გადამიღოთ, ტანთ არ მაცვია! — გაგვირბის
მონასტრის ახლანდელი წინამძღვარი იუვენალი.

→

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— გაქვს თუ არა რაიმე წარმოდგენა, დამიანე, ამ
მონასტრის, ამ დიდებული ძეგლის ისტორიასა
და მნიშვნელობაზე? — დამიანე დუმს...

ՅԵՐԱՅԵՅԱՆ
ՆՈՒՆԻԱԿՈՒՅՑՅՈՒՆ

ბერძენმა პატრიარქმა ყველაფერზე უარი გვითხრა,
ახლა როგორ მოვიქცეთ?

— ნუთუ მართლა აქ არის თქვენი რუსთაველი? →

ქართული
ბიბლიოთეკა

ქართული
ბიბლიოთეკა

სპეციალისტი ბიბერ სკრაუტი წავიდა და აღარ
დაგვიბრუნდა.

დიაკვანი ბიკენტიუსის ერთადერთი მეგობარი →

შოთა რუსთაველის ლეგენდარული ხაფლავის ვახტრა
რომ დაიწყოთ ახლა ჯვარის მონასტრის ეკლესიის
იატაკზე, თქვენ ჩავარდებით ამ დიდ ხარდაფში, →
რომელსაც დღეს ეს უბრალო ფიცრული დაფა
აქვს მიფარებული.

რედაქტორი გ. წერეთელი
მხატვარი ლ. გუდიაშვილი

უე 02386. ტირაჟი 40.000. შვკვ. № 443.
გადაეცა წარმოებას 15/III-61 წ., ხელმოწერი-
ლია დასაბეჭდად 28/III-61 წ., ანაწილების ზომა
5,5×9. ნაბეჭდი ფორმათა რაოდენობა 6,5. სა-
აღრიცხვო საგამომცემლო ფორმ. რაოდენობა 5,2.
ფასი 45 კპპ.

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს გამომცემლობებისა და
პოლიგრაფიული მრეწველობის მთავარი სამმართველოს სტამბა № 2.
თბილისი, ფურცელაძის ქ. № 5.

Типография № 2 Главного управления издательств и
полиграфической промышленности Министерства куль-
туры Грузинской ССР. Тбилиси, ул. Пурцеладзе № 5.

საქართველოს
 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

Ираклий Виссарионович Абашидзе

Палестинский дневник
(на грузинском языке)

Издание
„Литერატურული გაზეტი“
Тбилиси — 1961

